

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Studijní obor: Mezinárodní politika a diplomacie

Soft power v praxi EU

Autor: Jan Pýcha
Vedoucí práce: Ing. Jana Peterková, Ph.D.
Rok: 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Soft power v praxi EU“ vypracoval samostatně a vyznačil všechny citace z pramenů uvedených v závěrečném seznamu.

V Praze, dne 4. července 2012.

.....

podpis

Poděkování

Zde bych rád poděkoval Ing. Janě Peterkové, Ph.D. za efektivní, vstřícné vedení této práce a za cenné rady i připomínky, Janě Hlaváčové za věcné komentáře k průběžným verzím textu a také svým rodičům za nejen materiální podporu během mých dosavadních vysokoškolských studií.

SEZNAM ZKRATEK

AKP	Asie, Karibik, Pacifik
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie Association of Southeast Asian Nations
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika (EU)
ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
EEAS	Evropská služba vnější akce European External Action Service
EHS	Evropské hospodářské společenství
ENP	Evropská politika sousedství European Neighbourhood Policy
EOS	Evropské obranné společenství
EPS	Evropská politická spolupráce
ERF	Evropský rozvojový fond
ES	Evropské společenství / Evropská společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EUNIC	Kulturní instituty zemí Evropské unie European Union National Institutes for Culture
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu General Agreement on Tariffs and Trade
JEA	Jednotný evropský akt
LDC	Nejméně rozvinuté země Least Developed Countries
ODA	Oficiální rozvojová pomoc Official Development Assistance
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj Organisation for Economic Co-operation and Development
OSN	Organizace spojených národů

USA

Spojené státy americké

United States of America

WTO

Světová obchodní organizace

World Trade Organization

OBSAH

Úvod	1
1. Význam pojmu soft power a jeho charakteristiky	4
1.1 Vznik a definice	4
1.2 Zdroje soft power	9
1.3 Vztah měkké moci a realismu	12
1.4 Příbuzné pojmy	15
1.5 Vývoj a příklady soft power v praxi	18
2. Analýza soft power Evropské unie	24
2.1 Zdroje soft power sjednocené Evropy	25
2.1.1 Kulturní odkaz starého kontinentu a hodnotový základ	25
2.1.2 Normativní charakter	28
2.1.3 Mír a bezpečnost	31
2.2 Nástroje EU	34
2.2.1 Vývoj koordinace zahraničních politik	35
2.2.2 Veřejná a kulturní diplomacie a komunikace	39
2.2.3 Proces rozšiřování	44
2.2.4 Evropská politika sousedství	47
2.2.5 Rozvojová politika	53
2.2.6 Environmentální a klimatická politika	58
3. Zhodnocení současné měkké moci EU	62
3.1 Evropská unie jako globální vůdce?	62
3.2 Současná krize Evropské unie	69
3.3 Dílčí shrnutí	73
Závěr	75
Použité zdroje	79

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Jednoduché porovnání obou složek moci podle Nye.....	7
Obrázek 2: Schematická mapka zemí ENP	50
Obrázek 3: Nejvýznamnější dárci ODA za rok 2010	57
Obrázek 4: Srovnání europeismu a amerikanismu	64

Úvod

Evropská problematika neustále hýbe děním a jen málokdy chybí mezi hlavními zprávami každého dne. Nepřestává tak být aktuální. Evropská unie má totiž nepopíratelný vliv na události v naší zemi i ve všech ostatních členských státech, takže debaty o evropských tématech a novinkách jsou v médiích, politických či expertních kruzích nebo i mezi běžnými občany na denním pořádku.

Problematika soft power je naproti tomu daleko méně slyšet v těchto sférách, snad kromě té teoretické. Ačkoli měkká moc nabyla v posledních desetiletích na významu, málokdy se o tématu dočteme v médiích a velmi sporadicky ho slýcháváme z úst vrcholných představitelů při vysvětlování zahraniční politiky nebo mezinárodních vztahů. Soft power je poměrně mladým fenoménem, který ovlivňuje mezinárodní realitu. Na moc jakéhokoli aktéra v mezinárodním systému již není nutně nahlíženo čistě jako na materiální zdroje, tedy klasickou tvrdou optikou, nýbrž také skrz „měkkí“ nástroje, které ve zkratce způsobí, že druhý aktér toho prvního obdivuje, chce se mu vyrovnat nebo jej míní následovat. Do soft power tak může spadat celá řada faktorů, které způsobí, že je tento aktér (nebo to, co činí) vnímán ve světě jako atraktivní.

Tato práce obě témata spojuje a zabývá se tak soft power, kterou disponuje Evropská unie. Ačkoli toto spojení nepatří k těm častějším (o soft power se stále více hovoří v souvislosti se státy, zejména s USA, Čínou, Ruskem nebo jednotlivými evropskými zeměmi), rozhodně se dá považovat za zajímavé. Je totiž možné ho uchopit mnoha způsoby – například podle aktivit nebo podle různých teritorií. Práce analyzuje důležité zdroje a nástroje unijní soft power bez speciálního teritoriálního rozdělení. Jedná se tedy o činnosti Unie, které dobře dokumentují její soft power, aniž by se bral speciální ohled na to, na koho tyto činnosti měkkou silou působí či zda se jedná o globální nebo spíše regionální úroveň.

Struktura textu je rozdělena do tří základních kapitol. V této diplomové práci se nejdříve důkladně vymezuje pojem soft power a dále je zde snaha o jeho zařazení do teorií mezinárodních vztahů. První kapitola se také vrací k okolnostem vzniku

tohoto termínu a stručně vysvětluje další pojmy, které se svým významem měkké moci blíží. Její závěr je pak věnován příkladům soft power z praxe, především těm známějším v souvislosti s některými mocnými státy.

Druhá kapitola, která je nejobsáhlejší a praktičtější, se již plně soustředí na Evropskou unii a tvoří základní kostru této práce. Zde jsou nejdříve analyzovány zdroje měkké moci Evropské unie a posléze je prostor věnován rozboru jednotlivých nástrojů, které ji pomáhají vytvářet. Vybrány jsou takové, které s měkkou mocí přímo souvisejí (například obecně zahraniční politika či veřejná diplomacie) nebo na kterých je dle mého názoru nejlépe vidět, jak si Evropská unie a její soft power stojí – které ukazují určitou vedoucí úlohu EU v současném světě (ochrana životního prostředí, rozvojová pomoc apod.).

Poslední kapitola je věnována současné pozici EU ve světě. Zamýšlí se nad obecnými faktory, které ukazují na značnou unijní měkkou moc, a také nad těmi, které evropské soft power škodí. Místy také staví na rozboru konkrétních zdrojů a nástrojů v druhé kapitole, aby z nich odvodila současné místo, které Evropská unie zastává v mezinárodních vztazích. Ve dvou kapitolách zabývajících se čistě měkkou mocí EU tedy práce postupuje směrem od analýzy konkrétních faktorů soft power včetně historického vývoje až k současné situaci, ve které se EU z hlediska soft power nachází. Třetí kapitola je na rozdíl od druhé, která analyzovala konkrétní zdroje a nástroje, zaměřena na úvahu o současné všeobecné zahraničně-politické pozici Evropské unie.

Cílem diplomové práce je identifikovat zdroje a také nástroje měkké moci Evropské unie, dále tuto měkkou moc zhodnotit a také se pokusit potvrdit či vyvrátit hypotézu, že Evropská unie, jakožto aktér odlišný od unitárního státu, může konkurovat z hlediska významu ve světě spojeným s měkkou mocí zemím, které jsou se soft power spojovány tradičně (zejména USA).

Co se literatury a použitých zdrojů týče, je velmi málo těch, které se přímo zabývají soft power Evropské unie. Proto jsou zdroje tematicky rozdělené do dvou základních skupin – na ty zabývající se měkkou mocí většinou obecně a na ty, které

pojednávají o Unii, jejím významu v mezinárodním měřítku nebo její komunikaci navenek.

V první, teoretické části práce jsou využívány především publikace samotného autora pojmu soft power, Josepha Nye. Jedná se zejména o tituly *Bound to Lead: The Changing Nature of American power*, kde termín poprvé zmínil, a pak také *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, kde ho dovysvětluje a snaží se jej aplikovat na některé situace po rozpadu bipolárního rozdělení světa. Pro porovnání Nyeových myšlenek s myšlenkami zejména klasických realistů pak využívám díla Hanse Morgenthaua nebo Edwarda Carra.

Ohledně evropské tematiky obecně bylo užito nejnovější vydání oblíbené publikace *Evropská unie* Petra Fialy a Markéty Pitrové a pak řada internetových zdrojů, publikací, které jsou online dostupné, nebo článků z odborných časopisů. Zřídka jsou využívány také prameny primárního práva EU nebo jiné dokumenty.

Důležitými pro celý rozsah práce pak byly publikace University of Southern California Center on Public Diplomacy jehož autoři se tématu často věnují. Zejména dvě z nich, Theresa La Porte a Mai'a K. Davis Cross, se pak přímo zabývají veřejnou diplomacií a příbuznými tématy v evropském kontextu.

Především v první polovině třetí kapitoly, která přináší přehled nejdůležitějších argumentů ohledně postavení EU, jsou pak hojně citovány knihy *Evropský sen* Jeremyho Rifkina a *European Superpower* Johna McCormicka. Oba autoři argumentují ve prospěch významného postavení Evropské unie a Evropy jako celku v mezinárodních vztazích. Ačkoli byly knihy napsány v polovině první dekády 21. století, kdy autoři nemohli vědět o potížích, které Unii potkaly později, hlavní myšlenky obou děl stále platí a vyjadřují dlouhodobou realitu.

1. Význam pojmu soft power a jeho charakteristiky

První kapitola je teoretickou částí této práce. Přináší v první řadě výklad soft power, včetně lehce odlišných termínů, pod kterými se obvykle chápe – krátce jsou zmíněny i názvy příbuzné a vysvětleny rozdíly mezi nimi. Součástí kapitoly je také rozbor pojmu jakožto součásti terminologie teorií mezinárodních vztahů a naznačení, ke které z teorií má nejbližší. Dále se tato část práce vrací k okolnostem vzniku myšlenky soft power a nakonec ukazuje některé příklady z praxe současných aktérů mezinárodních vztahů.

1.1 Vznik a definice

Soft power – či českým ekvivalentem „měkká moc“, někdy také „měkká síla“ – je v teoriích mezinárodních vztahů poměrně novým pojmem. Za pouhá dvě desetiletí své existence se však stal součástí názvosloví v oblasti analýzy zahraniční politiky. Soft power vychází z termínu moc (power), který je základní kategorií mezinárodních vztahů a nejvýznamnější charakteristikou mezinárodního systému podle realistické teorie. Veškeré mezinárodní problémy a otázky se podle realistů odvozují z mocenských pozic a cílem každého racionálně jednajícího státu je svou moc navyšovat a zlepšovat tak své zahraničně-politické postavení. „Moc má řadu dimenzí, ale většinou rozhoduje její materiální základna, což obvykle znamená vojenskou sílu, tj. moc je obvykle ztotožňována s vojenskou silou.“¹ Ačkoli je podle realistů moc chápána především v „tvrdé“ formě, kdy rozhodují především vojenské silové faktory, dá se na moc nazírat i jiným, „měkčím“ pohledem.

Měkká moc je pak ta složka moci, která nevyužívá pro dosažení cílů donucovacích prostředků (především vojenských nebo ekonomických ve smyslu sankcí či hrozeb), nýbrž komunikačních, diplomatických a kulturních nástrojů. Ty nemají za cíl zastrašit druhého aktéra, ale naopak zvyšovat atraktivitu státu (či jiného aktéra) v jeho očích, a tím jej přimět ho následovat, což následně vede k dosažení jeho cílů.

¹ DRULÁK, P.: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál. 2010, str. 55

Prvním autorem, který definoval soft power, byl na přelomu 80. a 90. let minulého století americký politolog Joseph S. Nye, Jr., který je znám zejména aktivní činností v administrativě prezidenta Clintona nebo jako bývalý děkan John F. Kennedy School of Government Harvardovy univerzity. V teoretických kruzích je Nye spojován s neoliberálními teoriemi mezinárodních vztahů a spolu s jejich dalším hlavním představitelem Robertem Keohanem rozpracoval liberální myšlenky a polemizuje s realismem – prosazuje vztahy na mimovládní úrovni a snaží se tak rozbít klasické realistické chápání mezinárodních vztahů s výhradní rolí národních států. Se stejným autorem spoluzaložil v počátcích 70. let tzv. teorii středního dosahu, v jejíž rámci oba zdůraznili především vzájemnou závislost a transnacionální vztahy.² Ještě proslulejším se však stal o dvě desítky let později.

V roce 1990 nastínil svou knihou *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* základy konceptu soft power a také k němu připoutal pozornost. Ten se pak dostal do povědomí teoretiků i vykonavatelů politiky po celém světě a dnes neodmyslitelně patří mezi základní termíny popisující procesy a události v mezinárodní politice.

Nye ve výše zmíněné publikaci zavádí pojem tzv. „stmelující moci“ (co-optive power), kterou později v podstatě ztotožňuje s mocí měkkou, a tvrdé tzv. „příkazové moci“ (command power), kterou staví do kontrastu s první jmenovanou. Měkkou moc pak charakterizuje jako nepřímou cestu vykonávání moci a argumentuje, že „země může dosáhnout preferovaných výsledků ve světové politice, protože ostatní země ji chtějí následovat nebo souhlasily se systémem, který produkuje takové efekty.“³ Těchto výsledků tak nedosahuje pomocí klasických vojenských či tvrdých hospodářských nástrojů, ani se nemusí uchýlovat k vydírání či hrozbám.

O uvedené stmelující moci říká, že „může spočívat v atraktivitě idejí nebo ve schopnosti nastavit politickou agendu směrem, který formuje ostatními již vyjádřené preference.“⁴ Tato schopnost vytvářet a měnit preference je podle něj

² DRULÁK, P.: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál. 2010, str. 77

³ NYE, J. S., Jr.: *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books. 1990, str. 31

⁴ tamtéž, str. 31

spojena s nehmátemnými mocenskými zdroji, jakými jsou kultura, ideologie a instituce, zatímco dimenze moci v tradičním realistickém pojetí čerpá ze zřejmých zdrojů, a to především vojenské a ekonomické síly.⁵

Koncept soft power rozvržený ve zmíněné knize z počátků 90. let minulého století Nye naplno rozvinul o necelých patnáct let později v knize nazvané *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, která vyšla v roce 2004. Navrženou kategorii plně vymezil, dal jasné příklady jejího užití a porovnal ji s čistě realistickým přístupem, tedy tvrdou složkou moci.

„Tvrdá moc závisí na motivech (...) a hrozbách (...). Ale někdy můžete získat výstupy, které chcete, bez viditelných hrozeb či odměn. Nepřímá cesta jak získat to, co chcete, se někdy nazývá ‚druhá tvář moci‘. Země může vytěžit požadované výstupy ve světové politice, protože ostatní státy – které obdivují její hodnoty, napodobují její příklad, aspirují na její úroveň prosperity a otevřenosti – ji chtějí následovat. V tomto smyslu je také důležité nastavit agendu a přitahovat ostatní ve světové politice, nikoli pouze nutit je se změnit hrozbou vojenské síly nebo ekonomických sankcí. Tato měkká síla (...) stmeluje lidi spíše než by je přinucovala.“⁶ Podle Nyeho tak do popředí vstupuje nové východisko síly, které se trochu paradoxně nezakládá na výhradně silovém přístupu, nýbrž na jemnějším základě.

Koncepci vystihuje stručně jedna věta, kterou používají snad všichni, kteří o dané tématice píší: „Soft power je schopnost dosáhnout toho, čeho chcete, skrz atraktivitu spíše než nátlak či platby.“⁷ Nye tedy jasně odmítá vojenské a hospodářské faktory jako výlučné složky moci.

Zde je potřeba se zastavit u toho, co je to vlastně ekonomická síla v kontextu moci. Podle letmého pohledu na Nyeho koncepci by se mohlo zdát, že Nye považuje veškeré hospodářské faktory za zdroje tvrdé moci, protože měkkou moc dává do kontrastu nejen k vojenské, ale také k ekonomické síle. Při hlubší analýze se však

⁵ NYE, J. S., Jr.: *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books. 1990, str. 32

⁶ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 5

⁷ tamtéž, str. x

dá zjistit, že hospodářství nemusí být nutně spojené jen s tvrdou mocí a občas není jednoduché rozlišit, s jakou složkou moci souvisí.⁸ Mezi ekonomické faktory se totiž neřadí jen hrozby a sankce, které mají co do činění s donucováním. Rozvojová politika či investiční projekty se také přiřazují k hospodářským faktorům. A jelikož kupříkladu rozvojová pomoc primárně neslouží (nebo by alespoň neměla) k útlaku či hrozbám, se kterými pracuje tvrdá moc, mohou být i hospodářské aspekty původcem měkké moci.

První obrázek ukazuje, jak Joseph Nye chápe rozdíly mezi měkkou a tvrdou mocí. Zobrazuje možné typy chování, z nichž ty nátlakové tvoří spektrum hard power a ty vůdčí nebo stmelovací naopak soft power. Je možné vidět také odlišné zdroje, které vedou k hard a soft power. Zatímco tvrdá moc se opírá především o hrubou sílu a způsoby související s vydíráním, měkká moc sází podle Nye zejména na hodnoty, kulturu a politiku. Zdroje měkké moci jsou hlouběji analyzovány v dalším textu.

Obrázek 1: Jednoduché porovnání obou složek moci podle Nye

	Hard Power	Soft Power
Spektrum chování		
Nejpravděpodobnější zdroje	Síla Sankce Platby Úplatky	Instituce Hodnoty Kultura Politika

Zdroj: NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 8 (vlastní překlad)

Na vzrůstající důležitost v dnešní realitě upozorňují také Mark Leonard a Vidhya Alakeson. Ve své publikaci, zabývající se rolí veřejné diplomacie v dnešním informačním světě, hovoří o tom, že dnes je bohatství vytvářeno především „měkkým“ majetkem a že fyzický majetek a přírodní zdroje jsou méně důležité. Ačkoli tvrzení dávají do souvislosti i s politickou realitou, uvádějí příklad

⁸ NYE, J. S., Jr.: *Notes on a soft power research agenda*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J. (ed.): *Power In World Politics*. Oxon: Routledge. 2007, str. 165-166

z obchodní sféry: „Nejdůležitějšími věcmi, které mají dnešní přední společnosti, jsou jejich značka a hodnoty s nimi asociované (...).“⁹

Jako snad každý teoretický koncept, tak i soft power má kromě zastánců také své kritiky. Hlavním důvodem negativního postoje některých analytiků bývá skutečnost, že podle mnoha z nich měkká moc nestačí na současné mezinárodně-politické problémy nebo vážné hrozby a většinu by bylo vhodnější řešit tvrdší cestou. Často se namítá, že „atraktivita“ Západu, pokud ještě vůbec trvá, jen těžko zastaví například iránský či severokorejský jaderný program.

Další problém, který se zde objevuje, je zcela objektivní a zřejmý. Tím je fakt, že soft power se jen těžko vymezuje. Vojenské kapacity či síla ekonomiky jsou v dnešní době perfektně měřitelné podle hned několika ukazatelů a snadno porovnatelné mezi jednotlivými státy. Naopak přitažlivost idejí nebo popularita kultury se nedají jednoduše uchopit, natož změřit.

Stroze a s vtipem poukazuje na nedostatky konceptu renomovaný britský historik Niall Ferguson. „Problém měkké moci je ten, že je moc měkká,“ píše v článku, ve kterém se zamýšlí nad jednotlivými zdroji moci a bere si za příklad vztah Spojených států a některých arabských zemí v souvislosti s kulturním vlivem jako zdrojem soft power: „Všude v islámském světě si děti užívají (nebo by si rády užívaly) láhev Coca-Coly, Big Mac, disky Britney Spears nebo filmy s Tomem Cruisem v hlavní roli. Způsobuje některá z těchto skutečností to, že by tyto děti milovaly Spojené státy?“¹⁰ Odpověď je dle samotného autora samozřejmě negativní.

Proti argumentu, že některé zdroje měkké moci (v tomto případě třeba vliv populární kultury) jsou neefektivní, se vymezuje sám Nye a říká, že využití těchto zdrojů vždy závisí na kontextu. Tanky a jiná těžká obrněná vozidla, která jsou zdrojem materiální moci, jsou například v bažině také neúčinná.¹¹ Zdroje moci tedy

⁹ LEONARD, M., ALAKESON, V.: *Going Public. Diplomacy for the Information Society*. London: Foreign Policy Centre. 2000, str. 27

¹⁰ FERGUSON, N.: *Think Again Power* [online]. Foreign Policy. 1.1.2003 [cit. 26.1.2012]. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2003/01/01/think_again_power?page=0,5

¹¹ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 12

nelze jednoduše hodnotit podle toho, jaké efekty okamžitě přinášejí, ale je třeba se zamyslet nad každou konkrétní situací, ve které se daný mocenský zdroj využívá.

Dnes je zřejmé, že na většinu vážných výzev ve světě je třeba reagovat komplexně a že často nestačí jen jedna ze složek moci. I Joseph Nye připouští, že obě složky (jak měkká, tak tvrdá) disponují podobnou důležitostí a že jen jedna z nich, pokud není doprovázená tou druhou, má zřídka velkou šanci na úspěch.¹² Stejně jako další teoretici prosazuje jakýsi mix měkké a tvrdé síly.

Pro úplnost zbývá doplnit, že v této souvislosti později přichází s pojmem „smart power“, kterým reaguje právě na skutečnost, že ne na všechny výzvy či hrozby v současném světě se dá odpovídat pouze použitím měkké síly. Smart power charakterizuje jako „schopnost kombinovat hard a soft power v úspěšnou strategii.“¹³

1.2 Zdroje soft power

Základní zdroje měkké moci, jak je uvádí Joseph Nye, jsou tři: prvním je kultura (vnímána jako soubor univerzálních hodnot a praktik, které vytvářejí význam pro společnost) v případě, že je přitažlivá pro ostatní země, druhým jsou politické hodnoty vyznávané danou zemí a třetím zdrojem je zahraniční politika, hlavně však pokud je vnímána jako legitimní a opírá se o morální autoritu.¹⁴

Kultuře je věnován největší prostor a autor dále uvádí, že je běžné rozlišovat mezi tzv. „vysokou“ kulturou, která je zaměřena především na elity ostatních zemí, a kulturou „populární“, jejíž cílovou skupinou bývají nejširší vrstvy obyvatelstva.¹⁵

Mezi vysokou kulturu je možné zařadit například umění, literaturu či vzdělávání a vědu. V tomto směru vynikaly a stále vynikají mimo jiné jednotlivé evropské země (zejména Velká Británie, Francie, Itálie, Španělsko či Německo), které byly

¹² NYE, J. S., Jr.: *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books. 1990, str. 32

¹³ NYE, J. S., Jr.: *Smart Power* [online]. Huffington Post. 29.11.2007. [cit. 14.2.2012]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html

¹⁴ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 11

¹⁵ tamtéž, str. 11

odjakživa světovými centry nejen literatury a umění, ale také třeba módy. V této souvislosti poukazuje Nye na fakt, že Francie, Británie, Německo a Španělsko jsou v první pětce žebříčku zemí (přičemž Francie je dokonce první), jejichž spisovatelé získali největší počet Nobelových cen za literaturu, a první tři jmenované země se zároveň drží mezi čtyřmi státy s největším počtem cen za fyziku a chemii.¹⁶ Zmíněnou skutečnost považuje za zřejmý faktor měkké síly, kterou se mohou evropské státy chlubit.

Populární kultura namířená vůči masám tvoří taktéž důležitou součást soft power. Pod tímto pojmem jsou chápány současné filmy, hudební interpreti a jejich hudba či hudební videa, ale také například životní styl obecně. Mezi zeměmi s nejoblíbenější populární kulturou se zmiňují Spojené státy, jejichž hudba a filmy se stále těší značné popularitě. Co se životního stylu týká, do populární kultury se řadí i produkty komerční činnosti¹⁷, ať už v případě USA pití populárního nápoje Coca-Coly nebo restaurace rychlého stravování (z nichž asi nejznámější je McDonald's), které jsou rozšířené po celém světě a v dnešní době vnímané jako jeden ze symbolů globalizačního procesu.

Politické hodnoty a zahraniční politika spolu do velké míry souvisejí. Politickými hodnotami jakožto zdroji měkké moci se myslí především uspořádání a charakter systému vládnutí dané země. Jako příklad je možné uvést míru demokracie v zemi nebo ochranu lidských práv. Tyto hodnoty mají výraznou tendenci k působení na názory ostatních a mohou u nich vyvolat jednání, které se ve větší či menší míře slučuje se zahraničně-politickými záměry té které země.

Zahraniční politika je podle Nye dalším nepochybným zdrojem měkké moci. Ať už se jedná o spolupráci s ostatními aktéry (např. na půdě mezinárodních organizací) nebo třeba rozvojovou pomoc či podporu demokracie a lidských práv ve světě, taktéž jde o významný faktor soft power. Pokud na ostatní státy působí zahraniční politika arogantně, pokrytecky nebo bezohledně, zcela jistě podryje autoritu a značně sníží měkkou moc – podobně, jak se to podle mnohých stalo Spojeným

¹⁶ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 76

¹⁷ FERGUSON, N.: *Think Again Power* [online]. Foreign Policy. 1.1.2003 [cit. 26.1.2012]. Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2003/01/01/think_again_power?page=0,5

státům po roce 2003.¹⁸ V souvislosti se zahraniční politikou je zde třeba poznamenat, že je dále v této práci (v praktické části zaměřené na analýzu měkké moci EU) zařazena nikoli mezi zdroje, ale mezi nástroje soft power. Důvodem je odlišné chápání vztahu zahraniční politiky a měkké moci autorem této práce – mezi zdroje jsou zařazeny pasivní procesy, tedy určité historické předpoklady nebo minulé úspěchy evropského integračního procesu, zahraniční politika je naopak včleněna mezi nástroje, na které je nahlíženo jako na aktivní procesy, které přímo či nepřímo působí na zvyšování prestiže EU v zahraničí a zvětšování měkké moci na mezinárodním poli (viz druhá kapitola). Zjednodušeně se tedy dá říci, že zdroje jsou určitou realitou, která se již těžko dá změnit, a naopak nástroje představují aktivní činnost určitého aktéra, která jeho měkkou moc může dále více či méně ovlivnit.

Podstatným zdrojem (ale v souvislosti s konkrétními nástroji) měkké moci může být i jakési vůdcovství (leadership) globálního charakteru. Státy, které například stojí v čele snah o šíření hodnot jako jsou lidská práva či demokracie, nebo země, které udávají trend při snaze o zajištění udržitelného rozvoje či redukci chudoby, obvykle disponují měkkou silou zkrátka proto, že jdou ostatním příkladem, nastolují debatu nebo jsou pro ostatní dokonce vzorem. Ať už se jedná o jakoukoli otázku, která je celosvětově aktuální, vůdčí pozice při jejím řešení je rozhodně důležitým ukazatelem soft power.

Zdroji měkké moci se ve své knize zabývají i Mark Leonard a Vidhya Alakeson. S Nyem se na základních zdrojích shodují, avšak přidávají další. Mezi zdroje přitažlivosti řadí etiku a hodnoty, demokratické instituce a politiku, kulturu a životní styl, spotřebitelské produkty, média a poskytovatele informací, vnější orientaci a vnitřní otevřenost, vzdělání a relevanci (důvěryhodnost).¹⁹

¹⁸ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power and Higher Education* [online]. 2005, str. 12-13 [cit. 2.3.2012]. Dostupné z: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/FFP0502S.pdf>

¹⁹ LEONARD, M., ALAKESON, V.: *Going Public. Diplomacy for the Information Society*. London: Foreign Policy Centre. 2000, str. 41 – 44

1.3 Vztah měkké moci a realismu

V této teoretické části práce stojí za úvahu skutečnost, že nebývá explicitně psáno, k jaké teorii je vlastně možné měkkou moc přiřadit. Bylo již řečeno, že moc je klíčovou kategorií realistické školy. Joseph Nye byl naopak představen jako liberál a spoluzakladatel některých neoliberálních směrů teorie mezinárodních vztahů. Z toho logicky vyplývá otázka: je soft power realistickým nebo liberálním konceptem nebo kam se dá z hlediska teorie mezinárodních vztahů zařadit?

Častěji (nikoli však oficiálně a už vůbec ne konsensuálně) se teorie měkké moci řadí do liberálních směrů. Prvním důvodem je to, že Nye je neoliberál, dokonce jedna z vůdčích osobností tohoto směru, jak bylo uvedeno výše. Dalším je, že zpochybňuje vyložení materiální podstaty moci a dává důraz na aspekty kultury, morálky, technologie a do určité míry i hospodářství na úkor čistě vojenské síly. Tím se zřetelně vymezuje vůči realismu. Jenže zařazení pojmu není tak jednoznačné, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Měkká moc je stále moc – je to schopnost přimět druhého aktéra, aby udělal to, co vyhovuje nám. Prostředky, které danou moc vytvářejí, se sice liší od klasického realistického chápání moci, ale podstata je stejná. Pojem sám o sobě naopak nutně nevylučuje některé realistické hypotézy jako je existence národních zájmů nebo předpoklad států jako racionálně jednajících účastníků mezinárodní interakce. Nikoli termín samotný, ale podobné myšlenky těm, které se za ním skrývají, se navíc objevují i v dílech významných představitelů realismu, a to i dávno před tím, než se Nye začal problematikou zabývat.

Již v šestnáctém století Niccolò Machiavelli, který je považovaný za hlavního předchůdce dnešních realistů, ve svém *Vladaři* podal pojednání o podmínkách, jež by měly být splněny pro efektivní vládnutí. Kromě zřetelného důrazu na faktory síly, které bychom mohli považovat za zdroje tvrdé moci, však neopomíná význam toho, jak má být panovník vnímán veřejností. „Panovník má budit respekt, nikoliv

však strach, protože ten vede zase k nenávisti,“ tvrdil Machiavelli a poukázal tak také na některé faktory měkké síly v dnešním pojetí, jako je autorita a respekt.²⁰

Edward H. Carr považovaný za jednoho z nejdůležitějších myslitelů realistické školy zase popsal ve třicátých letech minulého století moc na mezinárodním poli pomocí tří kategorií, mezi nimiž byla kromě pro realisty zásadní vojenské moci a přípustné ekonomické moci také „moc nad názorem“ (power over opinion), přičemž poslední složka podle něj nebyla v podřízeném postavení vzhledem k prvním dvěma, naopak s nimi byla v neoddělitelném spojení.²¹

Carr ve své nejznámější publikaci *The Twenty Years' Crisis*, poprvé vydané v předvečer druhé světové války, popisoval moc nad názorem jako umění přesvědčit ostatní, které vždy bylo nezbytnou součástí dovedností každého dobrého politického vůdce. Tuto formu moci dále v podstatě ztotožnil s politickou propagandou, kterou chápal jako žádoucí, i když zároveň připouštěl také převládající negativní vnímání propagandy jako účinné zbraně.²²

Hans Morgenthau zase ve své „bibli realismu“, knize *Politics Among Nations* původně z roku 1948, formuloval devět elementů národní moci. Vyjma geografických atributů, přírodního bohatství, průmyslové kapacity, vojenské připravenosti a populace hovoří o čtyřech bodech, které se nápadně podobají složkám měkké moci obsaženým v definici, kterou přinesl Joseph Nye. Jsou jimi národní charakter, národní morálka, kvalita diplomacie a také kvalita vládnutí.²³

Z hlediska národního charakteru hovořil Morgenthau o „kulturním vzorci“ neboli o sadě intelektuálních vlastností daného národa, která pak významně ovlivňuje moc tohoto národa. Pod národní morálkou si představoval míru, do jaké národ podporuje zahraniční politiku vlády jak v dobách míru, tak během válečného stavu. Dále pak tvrdil, že národní morálka tvoří jakousi duši moci, zatímco diplomacie (další bod) je

²⁰ MACHIAVELLI, N.: *Vladař*. Praha: XYZ. 2007, str. 121

²¹ MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 2 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

²² CARR, E. H.: *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Studies*. London: Palgrave MacMillan. 2001, str. 120

²³ MORGENTHAU, H. J.: *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill/Irwin. 2006, str. 122-162

jejím mozkiem. Poslední bod, kvalita vlády, má podle Morgenthaua tři podmnožiny: 1. Rovnováha mezi materiálními i lidskými zdroji, které se účastní tvorby moci, a zahraniční politikou, 2. Rovnováha mezi typy zdrojů navzájem, 3. Všeobecná veřejná podpora zahraniční politiky.²⁴

Je zcela zřejmé, že se tato čtveřice bodů do značné míry shoduje se zdroji soft power, jak je definoval Nye – atraktivní kultura se dá připodobnit k národnímu charakteru podle Morgenthaua, oba autoři taktéž zmiňují zahraniční politiku jako atribut moci a podobně i skutečnost, že je důležité, aby byla obyvateli podporovaná a legitimně vnímaná (viz též podkapitola 1.2).

Přejde-li se od teoretické vědy k praktické politice a vykonavatelům politických rozhodnutí, lze zjistit, že i mezi nimi se najdou představitelé realistického myšlení, kteří neopomíjejí význam jakési měkké moci. Myšlenky skryté za pojmem soft power zde byly již dříve a těšily se poměrně široké podpoře napříč politickými spektry. Ilan Goldenberg ve svém článku zmínil známého realistu a diplomata George Kennana, který stál u zrodu politiky zadržování a z ní částečně vyplývajícího Marshallova plánu. V počátcích studené války byl jako americký diplomat v Moskvě autorem takzvaného dlouhého telegramu,²⁵ který zásadním způsobem ovlivnil směřování americké zahraniční politiky vůči Sovětskému svazu. V telegramu mimo jiné apeloval na Trumanovu vládu, že musí vytvořit a šířit o dost pozitivnější obraz o světě, ve kterém by Američané chtěli žít. Dodal, že je to právě síla amerických idejí a myšlenek, která je zcela zásadní v boji o klíčovou sféru vlivu v západní Evropě se Sovětským svazem.²⁶

Diskuzi o zařazení měkké síly do teorie mezinárodních vztahů shrnuje sám Nye, když polemizuje s některými autory, kteří – jak on tvrdí – nesprávně uvádí do souvislostí rozdíl hard power a soft power s rozdíly mezi realistickou

²⁴ MORGENTHAU, H. J.: *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill/Irwin. 2006, str. 122-162

²⁵ George Kennan zaslal v roce 1946 americkému ministrovi zahraničí Jamesi Barnesovi telegram, ve kterém nastínil svou koncepci dalšího přístupu k Sovětskému svazu. Vyjádřil v něm svůj názor na sovětské Rusko a také vytyčil strategii, kterou by se USA podle něj měly ve vztahu k sovětům řídit. Na základě těchto informací a doporučení vznikla o několik měsíců později takzvaná Trumanova doktrína, která udávala směr zahraniční politiky USA v první fázi studené války.

²⁶ GOLDENBERG, I.: *It's Time to Stop Talking about Soft Power* [online]. The American Prospect. 29.5.2008 [cit. 18.2.2012].

Dostupné z: <http://prospect.org/article/its-time-stop-talking-about-soft-power>

a idealistickou školou. Ačkoli se vymezuje proti tvrdé moci, která – jak již bylo zmíněno – je v tomto jeho pojetí (materiální – vojenská a hospodářská síla) čistě realistická, myslí si, že i měkká moc k realismu patří. Jasně tak prohlašuje: „Realismus a soft power se nepopírají. Soft power není podobou idealismu či liberalismu. Je to jednoduše forma moci, jedna možnost jak získat požadované výsledky.“²⁷

Z výše zmíněných skutečností vyplývá, že ačkoli koncept měkké moci odmítá realistický pohled na moc v mezinárodních vztazích, má k realistické škole poměrně blízko.

1.4 Příbuzné pojmy

Na tomto místě je vhodné zmínit několik pojmů, které se objevují ve většině prací zabývajících se měkkou mocí a bývají v některé literatuře více či méně ztotožňovány s konceptem soft power, případně navzájem zaměňovány. Niže uvedené termíny se často překrývají a nejsou všemi autory chápány zcela totožně. Následující řádky přibližují jejich definice, ze kterých vychází tato práce.

Prvním takovým příbuzným pojmem je **veřejná diplomacie**. Ta se dá stručně definovat několika způsoby. Počátek veřejné diplomacie jako protikladu k tajné diplomacii bývá spojován se zveřejněním tzv. Čtrnácti bodů prezidenta Wilsona.²⁸ Veřejná diplomacie je chápána také jako informování obyvatel o diplomatických aktivitách vlády (tzv. public affairs neboli veřejných záležitostech) nebo jednoduše jako nástroj prosazování zahraničně-politických cílů. Dnes převládá definice veřejné diplomacie jako procesu komunikace se zahraničím zaměřeného na vytvoření

²⁷ NYE, J. S., Jr.: *Notes on a soft power research agenda*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J. (ed.): *Power in World Politics*. Oxon: Routledge. 2007, str. 170

²⁸ Woodrow Wilson, který zastával úřad amerického prezidenta během první světové války, definoval vystoupením v Kongresu na začátku roku 1918 americké válečné cíle. Formuloval čtrnáct bodů, které by měly podle něj charakterizovat poválečné mezinárodní uspořádání. Jeden z těchto bodů odmítal tajnou diplomacii a naopak kladl důraz na otevřená diplomatická jednání jako stálou praxi vztahů mezi státy za účelem udržení míru.

pozitivního vnímání dané země a všech záležitostí s ní spojených za použití široké palety komunikačních nástrojů.²⁹

Soft power v pojetí této práce tedy bude znamenat jakýsi cíl, který je praktikováním veřejné diplomacie dosahován. Veřejná diplomacie je jedním z klíčových instrumentů měkké moci a tato skutečnost byla akcentována v diplomatické praxi již během studené války, kdy Spojené státy, Sovětský svaz, Velká Británie, Francie i Německo investovaly značné prostředky do komunikace s vnějším světem.³⁰ Je tedy aktivním procesem, při kterém se aktér snaží cíleně vytvářet či ovlivňovat mínění druhého aktéra. Tento děj pak může pozitivně ovlivnit právě soft power, která je naopak procesem pasivním, stavovou veličinou v určitém okamžiku. Navíc je zde třeba zmínit, že veřejná diplomacie nemusí nutně sledovat jen „měkké“ cíle, ale může také sloužit k naplnění jiných zahraničně-politických úmyslů, jako například zahraniční vojenské intervence, která má však se soft power pramálo společného.³¹

Dalším podobným termínem je **kulturní diplomacie**. Tento typ diplomatické aktivity je jakýmsi poddruhem veřejné diplomacie, je tedy užším pojmem.³² Kulturní diplomacie je snaha komunikovat se širokou veřejností za účelem dosažení zahraničně-politických cílů, při které se používají zejména kulturní nástroje. Zahrnuje tak různé zahraniční výstavy, koncerty tuzemských interpretů v zahraničí a další kulturní akce, dále pak studentské výměny a meziuniverzitní spolupráci obecně, jazykové kurzy (u nás lze uvést příklady British Council, Goethe Institutu, Francouzského institutu nebo Institutu Cervantes jako nástrojů kulturní diplomacie Britů, Němců, Francouzů či Španělů), zahraniční televizní nebo rozhlasové vysílání a podobně.

²⁹ PETERKOVÁ, J.: *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2008, str. 11-12

³⁰ MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 3 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

³¹ tamtéž, str. 10

³² TOMALOVÁ, E.: *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2008, str. 11

Kulturní diplomacie je podobně jako veřejná diplomacie chápána jako jeden z nástrojů šíření měkké moci.³³ Pokud je tedy soft power schopnost dosáhnout svých zahraničně-politických cílů, pak se kulturní diplomacií rozumí jeden z nástrojů jejich dosažení, přičemž se samozřejmě akcentují výhradně atributy soft power – v tomto případě kultura a její aspekty.

Image státu a s ní související tzv. **branding** země se také podobají pojmu, který je předmětem této práce. Oba termíny se vyskytují především v teorii věnované komerční sféře, hlavně v marketingu a public relations, tj. ve vztahu mezi společnostmi a jejich zákazníky, potažmo s širokou veřejností. Některé marketingové kategorie se však dají aplikovat i na mezinárodní politiku – stejně jako chce firma dosáhnout atraktivity u svých zákazníků, a tím i svého cíle (v tomto případě prodeje a zisku), tak i země chce být pro zahraničí přitažlivá, a tím zase dosahuje cílů daných svou zahraničně-politickou orientací. Pokud se tedy překlopí klasická marketingová definice a aplikuje se zde, lze říci, že image je souhrn postojů a názorů, které si cílová skupina spojuje s daným státem, a branding je v podstatě aktivní činnost vyvíjená za účelem budování „značky“ státu a vytváření či zlepšování jeho image.³⁴

Image tak vypovídá o pověsti či atraktivitě dané země. Ve vztahu k soft power to znamená, že je jednou z jejích složek. Image sama o sobě není schopnost něčeho dosáhnout, nicméně je jedním z faktorů, který o výsledné moci rozhoduje. Branding je pak na rozdíl od soft power aktivním procesem zaměřeným mimo jiné na zlepšování image státu v zahraničí, v tomto smyslu tedy na zvětšování jednoho atributu měkké moci.

Posledním termínem, který stojí v této spojitosti za stručnou zmínku, je **propaganda**, kterou není snadné definičně odlišit od veřejné diplomacie.³⁵ Propaganda je však velmi často chápána v negativním smyslu. Ačkoli je významem

³³ TOMALOVÁ, E.: *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2008, str. 13

³⁴ BARTA, V., PÁTIK, L. a POSTLER, M.: *Retail marketing*. Praha: Management Press. 2009, str. 271 a TOMALOVÁ, E.: *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2008, str. 20-21

³⁵ MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 20 [cit. 23.2.2012].
Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

předchozím pojmům podobná (pořád jde o komunikaci určitých myšlenek a snahu jimi ovlivnit druhé), často se spojuje s diktátorskými a zločinnými režimy – slovní spojení jako „nacistická propaganda“ nebo „komunistická propaganda“ a jejich významy a důsledky jsou stále živé.

1.5 Vývoj a příklady soft power v praxi

Jak bylo zmíněno výše, měkká moc nezapočala svou existenci v době, kdy Nye termín vymyslel. Různí historici, politologové či komentátoři ve svých analýzách zmiňovali měkkou moc různých zemí už dříve. Arno Mayer, například, hovořil o tom, že již Wilson s Leninem mezi sebou soutěžili na úrovni soft power, a to dávno předtím, než jejich země – již jako dvě supervelmoci – vstoupily do dlouholetého konfliktu, ve kterém posléze došlo i na vojenskou a ekonomickou konfrontaci.³⁶

Obecně se hovoří o vzestupu veřejné diplomacie, jako jednoho ze základních pilířů měkké moci, v období 20. století, a to především v jeho druhé polovině. Prvním známým a neustále opakovaným důvodem je rozvoj informačních a komunikačních technologií, v jehož důsledku se lidé dozvídali čím dál více podrobností o tom, co se děje v jiných státech, a to čím dál rychleji. Média získávala větší moc. Druhým a třetím důvodem, které rozvoj významu soft power urychlily, byly otevřené nepřátelství dvou bloků a s globalizačními procesy související vznik mezinárodní společnosti. To vše přispělo k tomu, že souboj idejí Západu a Východu nejenže nabral na intenzitě, ale také získal globální význam.³⁷ Se vstupem měkké síly do povědomí autorů se samozřejmě objevuje mnoho příkladů jejího užívání v minulosti i současnosti zeměmi po celém světě. Tato práce se zaměřuje na Evropskou unii, takže v tomto teoretickém úvodu zmiňuje jen dva příklady zemí, které jsou často v souvislosti se soft power zmiňovány. Obě země, jak USA, tak

³⁶ MAYER, A. J.: *Political Origins of the New Diplomacy 1917-1918*. New York: Vintage Books. 1918
In MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 3 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

³⁷ MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 3 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

ČLR, zastávají významné místo v mezinárodním systému a u obou je také jak vývoj, tak i způsob používání měkké moci odlišný.

Ve spojitosti se soft power se ještě v nedávné době hovořilo téměř výhradně o Spojených státech amerických. Zde lze například uvést významného amerického autora s polským původem Zbigniewa Brzezinského, který ve svém stěžejním díle *Velká šachovnice* tvrdil, že USA jsou výlučnou velmocí na světě (kniha je z konce 90. let minulého století, kdy se Spojené státy skutečně těšily značné popularitě a mezinárodnímu respektu), a to dokonce první skutečným hegemonem s globální působností v historii planety.

V knize se zabýval důvody tohoto zjištění a ve své analýze došel k názoru, že za tím stojí nejen velká ekonomická a vojenská síla, nýbrž také nezpochybnitelná mezinárodní autorita, schopnost jít příkladem nebo atraktivita společenského systému a životního stylu. Právě to podle něj odlišovalo USA na konci druhého tisíciletí od všech ostatních významných velmocí v dějinách lidstva.

Ačkoli nehovořil explicitně o soft power, lze Nyeův koncept číst mezi řádky. Brzezinski vyzdvihoval sílu amerického pluralismu, příkladný demokratický systém, ekonomiku volného trhu a téměř neomezenou konkurenci nebo také populární hudbu či životní styl obecně. Argumentoval, že to jsou nejen objektivní hospodářské a vojenské aspekty síly státu, které dávají USA „globální převahu“, nýbrž také oblíbenost amerických filmů, hudebních interpretů a vůbec amerického životního stylu, což jsou faktory, které jsou měřitelné o dost obtížněji. Brzezinski psal, že „Americká nadvláda (...) vytvořila nový mezinárodní řád, který přenáší některé rysy amerického systému do dalších zemí, kde se institucionalizují.“³⁸

To zcela zřetelně poukazuje právě na atraktivitu USA, která je kromě hard power taktéž zdrojem jejich moci. Mezi čtyři základní oblasti, které jsou klíčové pro získání a udržení skutečně globální moci řadí Brzezinski kromě vojenské, hospodářské a technologické taktéž oblast kulturní, což se v podstatě shoduje se

³⁸ BRZEZINSKI, Z.: *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá fronta. 1999, str. 35

závěry, ke kterým došel Nye.³⁹ Američané se vskutku na konci minulého milénia těšili značné popularitě nejen mezi mladými lidmi. A nešlo jen o hudbu nebo filmy, ale kupříkladu také o nejlepší univerzity na světě, významné nejen technologické firmy nebo i světoznámé osobnosti, které dodávaly (a stále dodávají) USA značnou soft power. Ne nadarmo se říká, že značnou část americké měkké moci vygeneroval Hollywood, Microsoft, Harvard nebo Michael Jordan.⁴⁰ Za zmíněné by se samozřejmě dala dosadit spousta dalších.

Jedna z mála výjimek, které se vymezily vůči tvrzení, že opravdu celosvětová měkká moc přišla s USA, byl přední americký zahraničně-politický komentátor Fareed Zakaria, který v souvislosti s ní nehovoří o Spojených státech, a dokonce ani o 20. století. Jde ještě hlouběji do historie a začátky soft power slučuje se současným nejbližším americkým spojencem, a to v době, kdy jeho vliv měl globální rozměr. Píše: „Američané hovoří o obrovském vlivu své vlastní kultury a myšlenek, ale ‚měkká síla‘ začala působit již v 19. století prostřednictvím Britů. Díky impériu se rozšířila angličtina jako globální jazyk, jímž se mluvilo od Karibiku po Káhiru a od Kapského města po Kalkatu. Anglická literatura se proslavila po celém světě – Shakespearovy hry, příběhy Sherlocka Holmese, Alenka v říši divů, román Školní léta Toma Browna... Britské příběhy a postavy se stávaly součástí mezinárodní kultury více, než tomu bylo u jiných národů. Stejně je to s tradičními anglickými hodnotami. (...) Británie byla pravděpodobně nejúspěšnějším exportérem své kultury v dějinách. Dnes hovoříme o ‚americkém snu‘; dříve, než spatřil světlo světa, se však jednalo o ‚anglický způsob života‘, který byl sledován, obdivován a napodobován po celém světě.“⁴¹

Výše uvedené Zakariovo tvrzení je však jednou z nemnoha výjimek potvrzujících pravidlo, že v souvislosti s měkkou mocí a zeměmi, které jí ve velké míře disponovaly jako první, se hovoří především o Spojených státech. Koncept byl ale čím dál více postupně rozvíjen i dalšími zeměmi. Jako příklad ze současnosti může

³⁹ BRZEZINSKI, Z.: *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá fronta. 1999, str. 31

⁴⁰ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 17

⁴¹ ZAKARIA, F.: *Postamerický svět*. Praha: Academia. 2010, str. 144

posloužit Čína, která se dynamicky dostává do popředí debat nejen o ekonomice a vlivu obecně, ale také o této složce moci.

Číňané dnes využívají svou tradiční kulturu a také jazyk jako nástroj soft power. Kromě toho, že neustále zvyšuje objem zahraničních studentů čínštiny přímo na území ČLR⁴², zakládá také tzv. Konfuciovy instituty – kulturní a vzdělávací instituce (je jich už více než 300 s téměř čtvrt milionem studentů ve stovek zemí⁴³), které mají být jedním z hlavních nástrojů šíření tradiční čínské kultury a mandarínské čínštiny do světa.

Cílů, kam směřuje Čína svou měkkou moc, je mnoho, nicméně v poslední době se nejvíce hovoří o Africe. Je to zejména proto, že je to region, ve které se Čína angažuje pravděpodobně nejaktivněji ze všech globálních hráčů a o vliv úspěšně bojuje mimo jiné i s EU. Pokud se hovořilo o tom, že hospodářství může být zdrojem soft power, pak i toho je Čína v současnosti dobrým dokladem. V Africe pragmaticky realizuje rozvojové projekty vyžadující značné investice a mající reálné výstupy (infrastruktura, zemědělství, energetika atd.) a do budoucna tak vytváří sféru svého vlivu. Už teď je země Afričany, kteří jsou Číňanům kulturně velmi vzdáleni, vnímána velmi pozitivně.⁴⁴ Navíc si Číňané v souladu se svou politikou nezasahování do suverenity a vnitřních záležitostí jiných států za svou ekonomickou nebo odbornou pomoc nediktují politické podmínky například v podobě tlaků na změnu režimu a slaví tak v Africe úspěch, jímž se snaží naplňovat své globální ambice daleko od svých hranic.⁴⁵

⁴² Počet zahraničních studentů v Číně se během let 2004 a 2010 zvýšil ze 110 tisíc více než dvojnásobně, přesáhl 260 tisíc a stále roste. Čínská vláda nadále podporuje příliv cizích studentů do země a plánuje, že jejich počet dosáhne půl milionu do roku 2020. Viz též GUANQUN, W. (ed.): *Number of Foreign Students In China Rise In 2010* [online]. English.news.cn. 4.3.2011.

Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english2010/culture/2011-03/04/c_13760778.htm, *Number of International Students In China Exceeds 190000 In 2007* [online]. People's Daily Online. 14.3.2008. Dostupné z: <http://english.people.com.cn/90001/6373700.html>

a PAN, E.: *China's Soft Power Initiative* [online]. Council on Foreign Relations. 18.5.2006.

Dostupné z: <http://www.cfr.org/china/chinas-soft-power-initiative/p10715#p9> [vše cit. 12.2.2012].

⁴³ WEY-SHEN Siow, M.: *China's Confucius Institutes: Crossing the River by Feeling the Stones* [online]. Asia Pacific Bulletin. East West Center. 6.1.2011 [cit. 2.3.2012].

Dostupné z: http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/apb091_1.pdf

⁴⁴ MCGIFFERT, C. (ed.): *Chinese Soft Power and Its Implication for the United States: Competition and Cooperation In the Developing World* [online]. Center for Strategic & International Studies. 2009, str. 27. Dostupné z: http://csis.org/files/media/isis/pubs/090403_mcgiffert_chinesesoftpower_web.pdf

⁴⁵ PAN, E.: *China's Soft Power Initiative* [online]. Council on Foreign Relations. 18.5.2006. [cit. 9.2.2012]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/china/chinas-soft-power-initiative/p10715#p9>

Pokud měkká moc jiných významných aktérů, jako je Čína, v novém tisíciletí roste, u Spojených států, které byly na konci toho minulého na vrcholu, je tomu přesně naopak. S příchodem 21. století se často hovoří o značném úpadku soft power Spojených států amerických. Za hlavní příčinu této skutečnosti se nejčastěji považuje mnohdy kontroverzní boj Bushovy administrativy s terorismem – zejména po invazi do Iráku byli lidé po celém světě svědky neustále sílících protiamerických nálad v souvislosti s údajně příliš agresivní a imperialistickou politikou USA. Prezident George W. Bush se podle průzkumů veřejného mínění stal vůbec nejvíce nepopulárním prezidentem v době opuštění úřadu, když jeho snažení záporně ohodnotilo přes 70 procent respondentů, což je více než v případě Trumana i Nixona, symbolů nepopularity na konci funkčního období.⁴⁶ Jak může být země atraktivní v zahraničí, když její vláda je až do takové míry nepopulární i mezi vlastními obyvateli? Americký příklad ukazuje, že jen velmi těžko. Goldenberg tvrdí, že zahraniční politika Bushovy administrativy se stala „případovou studií“, jak zničit měkkou moc státu.⁴⁷ Joshua Kurlantzick z washingtonského zahraničně-politického think-tanku Carnegie Endowment for International Peace je zase přesvědčen, že „protibushovská“ nálada, která se vyvinula mezi léty 2002 a 2004, se nakonec proměnila v široký antiamerikanismus.⁴⁸ Bushův nástupce již během své prezidentské kampaně připomínal význam americké měkké moci a odhodlání ji znovu pozvednout.⁴⁹

Je však velmi pravděpodobné, že dodnes diskutovaný vpád do Iráku není jedinou příčinou toho, že soft power USA oslabila. Kurlantzick zmiňuje více faktorů. Podle něj k podlomení atraktivity Spojených států přispěla již Clintonova administrativa, jež značně seškrtala rozpočet pro veřejnou diplomacii, která od druhé světové války tvořila jeden z hlavních pilířů americké zahraniční politiky. Kromě

⁴⁶ STEINHAUSER, P.: *Poll: More disapprove of Bush than any other president* [online]. CNN. 1.5.2008 [cit. 12.2.2012]. Dostupné z: http://articles.cnn.com/2008-05-01/politics/bush.poll_1_disapproval-rating-new-poll-polling-director?_s=PM:POLITICS

⁴⁷ GOLDENBERG, I.: *It's Time to Stop Talking about Soft Power* [online]. The American Prospect. 29.5.2008 [cit. 5.3.2012]. Dostupné z: <http://prospect.org/article/its-time-stop-talking-about-soft-power>

⁴⁸ KURLANTZICK, J.: *The Decline of American Soft Power* [online]. Carnegie Endowment for International Peace. 2005, str. 419 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: <http://www.carnegieendowment.org/files/Kurlantzick.pdf>

⁴⁹ TRAUB, J.: *Is (His) Biography (Our) Destiny?* [online]. New York Times. 4.11.2007. [cit. 12.2.2012]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/11/04/magazine/04obama-t.html?_r=2&pagewanted=1&hp&oref=slogin

toho po konci studené války začaly být Spojené státy jako jediná supervelmoc spojovány s nežádoucími vlivy, které s sebou nesl akcelerující globalizační proces.⁵⁰ Antiamerikanismus ve světě během první dekády tohoto století každopádně posílil a to s sebou přineslo značný negativní vliv na atraktivitu USA ve světě.

Do jaké míry se sjednocené Evropě daří na tento americký úpadek reagovat? Melissen tvrdí, že různí aktéři se mohou poučit ze silných i slabých stránek americké veřejné diplomacie.⁵¹ Jak Nye navíc dodává, také evropské země se těší nemalé měkké moci, nebo k tomu mají alespoň historické předpoklady. Vzhledem k tomu, že tuto složku moci nemusí mít pouze státy, ale rovněž mezinárodní organizace, nevládní organizace, komerční subjekty či další aktéři mezinárodních vztahů, je otázkou, zda a jakou soft power disponuje Evropská unie jako celek. Tato otázka je předmětem následujících kapitol.

⁵⁰ KURLANTZICK, J.: *The Decline of American Soft Power* [online]. Carnegie Endowment for International Peace. 2005, str. 420-421 [cit. 12.2.2012].

Dostupné z: <http://www.carnegieendowment.org/files/Kurlantzick.pdf>

⁵¹ MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005, str. 9 a 14 [cit. 17.2.2012].

Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

2. Analýza soft power Evropské unie

V souvislosti s měkkou silou se v drtivé většině případů hovoří o státech. Přesto jí mohou disponovat i jiní aktéři mezinárodních vztahů, jakými jsou mimo jiné mezivládní nebo nadnárodní organizace. Evropská unie má ambici být jednotným a silným aktérem mezinárodní politiky, proto – ačkoli to stále není v současné literatuře časté – je zajímavé činit zmíněný rozbor u ní.

Kapitola má dvě podkapitoly. První (2.1) obsahuje úvahu o tom, jaké předpoklady má sjednocená Evropa k významné měkké síle – tedy zdroje evropské soft power. Jedná se o obecné výhody evropského integračního procesu pro členské státy, jež pozitivně působí nejen na země, které by se v budoucí době mohly stát členy (tedy o atraktivitu členství jako zdroj měkké moci). Zdroje jsou považovány za neaktivní – nejedná se tedy o činné politiky, ale již zažitou realitu, která se v krátkodobém horizontu nedá ovlivnit.

Text posléze pokračuje druhou podkapitolou (2.2). Ta charakterizuje nástroje měkké moci, které EU v této spojitosti užívá. Těmito instrumenty Evropská unie působí nejen na možné členy v budoucnu, ale také na další státy, v jejichž očích může atraktivita EU stoupat v případě vhodného užití těchto nástrojů. Ty jsou na rozdíl od zdrojů aktivní. Jde tedy o politiky utvořené a vykonávané Evropskou unií, jež působí na její měkkou moc, ať už přímo či nepřímo.

V úvodu této kapitoly je třeba poznamenat, že Evropská unie je velmi složitou a byrokratickou strukturou, takže by bylo velmi komplikované ve stanoveném rozsahu této práce důkladně analyzovat veškeré nástroje, které by se případně mohly podílet na její soft power. Druhou skutečností, která přispívá k obtížnosti této analýzy, je neexistence explicitně stanovené politiky k dosahování měkké moci, například jednotné strategie veřejné diplomacie EU. Proto se tato práce snaží soustředit na hlavní nástroje, které do kategorie soft power vymezené v první kapitole mohou spadat. Tato část tedy neposkytuje zcela vyčerpávající přehled veškerých prostředků Evropské unie, jež by se mohly do této skupiny zařadit,

nicméně se snaží o odhalení a rozbor těch priorit a nejambicióznějších politik EU, které spadají do definice nástrojů měkké moci a kterými EU ovlivňuje dnešní svět.

2.1 Zdroje soft power sjednocené Evropy

Předpokladů silné soft power sjednocené Evropy je možné najít hned několik. Důraz je v této podkapitole kladen na pasivní indikátory atraktivity Evropské unie a na úspěchy nebo přednosti integračního procesu, které by mohly ústít v inspiraci dalších světových aktérů a větší moc na mezinárodním poli ve smyslu, který je analyzován v této práci.

Analýze jsou podrobeny tři zdroje – evropská kultura, schopnost normativně ovlivňovat chování jiných aktérů v mezinárodním systému a již zajištěná bezpečnost na evropském kontinentu jako jeden z úspěchů integrace. Tyto tři zdroje jsou v textu považovány z hlediska Evropské unie za klíčové a podkapitola 2.1 postupně rozebírá každý z nich.

2.1.1 Kulturní odkaz starého kontinentu a hodnotový základ

Jak je uvedeno v první kapitole, kultura je podle Nye jedním z hlavních zdrojů soft power. Navíc je zde stručně charakterizována evropská kultura (jako zdroj měkké moci) ve smyslu kultury jednotlivých členských států – Nye poukazoval zejména na úspěch některých členských zemí v oblastech literatury, umění nebo módy. Vzhledem k tomu, že se tato práce snaží zabývat Unií jako celkem, nebude zde tolik klíčová kultura členských států, jako spíše evropská kultura obecně.

Evropská kultura, jejíž základy byly položeny starověkým Řeckem, sice byla plná různých proudů, nicméně lze v ní identifikovat základní společné tendence. Nejdůležitějšími vlivy, které formovaly kulturu v Evropě (od cca 6. století), jsou antická tradice, křesťanství a také islámská a židovská kultura.⁵² Poslední jmenované, „externí“ kultury jsou důležité pro zanesení některých klíčových

⁵² LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 58

kulturních vlivů. Ze židovské kultury vyšlo křesťanství, které je jedním ze zásadních zdrojů evropské kultury, a islámská kultura zprostředkovala Evropanům například indické kulturní prvky nebo důležité přírodovědné poznatky, zejména matematickou algebru rozvinutou arabskými učiteli.⁵³

Antický odkaz přinesl hned několik stavebních kamenů evropské kultury: římský model vzdělanosti, další přírodovědné poznatky, jež položily základ moderní evropské vědy, římské právo, které se stalo základem evropského chápání státu a politických systémů, a antické umění, jež výrazně inspirovalo evropské umělce. Antická tradice značně přispěla k přijetí základních hodnotových principů, které tvoří podstatu evropského hodnotového paradigmatu. Jsou jimi „principy racionality, lidské aktivity a dobra, které v antické filozofii tvoří logickou jednotu a jsou konkretizovány v principu individuality a její role v životě společnosti.“⁵⁴

Velmi důležité z hlediska dnešního vnímání demokracie i občanských práv a svobod v Evropě je antické myšlení, zejména Platóna a jeho žáka Aristotela, kteří se oba zabývali mimo jiné problematikou vlády, společnosti a politiky. Aristoteles také rozpracoval myšlenky demokracie jako „vědomého, racionálního a k dobru směřujícího úsilí při řešení všech záležitostí obce. V tomto kontextu se také začínal formovat princip svobodné individuality jako poznávající, mravní a zodpovědné bytosti. Tento, pro Evropu v budoucnosti významný hodnotový princip, je v antice založen jak ve formulaci a realizaci principu demokracie, tak i ve vzniku římského občanského práva.“⁵⁵ Toto právo, jež mělo poskytovat maximální možnosti svobodné činnosti člověka, aniž by omezovalo práva jiných osob, je také základem evropského humanismu.⁵⁶

Křesťanství je kromě antiky a některých vnějších kultur dalším důležitým zdrojem, ze kterého čerpá evropská kultura. Díky tomu, že se vyvinulo v kultivovaný teologický a filozofický koncept a mocensky se v Evropě stabilizovalo, sehrálo

⁵³ DAWSON, CH.: *Zrození Evropy*. Praha: Vyšehrad. 1994, str. 136

⁵⁴ LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 54

⁵⁵ tamtéž, str. 55

⁵⁶ SALMAN, H.: *Evropa v novém světle: evropská kultura jako střed mezi Východem a Západem*. Praha: Eós. 1994, str. 50 In LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 55

významnou kulturotvornou roli v barbarském prostředí po pádu Západořímské říše.⁵⁷ Obrovskou úlohu hrálo křesťanství zejména při položení základů evropské vzdělanosti. Z antického období přeneslo spoustu poznatků, zejména helénistický vzdělávací model prostřednictvím křesťanských škol. Neméně důležitým počinem je pak státoprávní odkaz – křesťanství nejdříve přeneslo do evropské kultury římské právo, z něhož se postupně vyvíjelo evropské právní myšlení, a také i pro EU důležitou ideu sourodého evropského prostoru, tehdy ovšem výhradně na základě duchovní jednoty.⁵⁸

Ačkoli je zde výrazný vliv křesťanské filozofie, neznamená to, že mělo náboženství v Evropě nejdůležitější funkci. Evropa je zároveň vnímána jako kontinent s důležitou rolí humanismu, tedy orientace na člověka s daleko menším vlivem náboženství na jeho život. Zajímavé je, že v tomto kontextu byla Evropa často vymezována vůči protikladné Asii. „Již v mýtech se Asie objevuje jako země bohů a Evropa jako země lidí. V Asii žije člověk v krajině bohů, v přirozeném svazku s duchovním světem, v Evropě člověk buduje svůj vlastní svět, v němž se z absolutního svazku s vyšším (...) řádem vymaňuje.“⁵⁹ Salman k otázce ještě poznamenal: „Ve srovnání s Asií je Evropa kulturní oblastí, v níž se zrodila svobodná osobnost (...). Evropa je oblastí, v níž se rozvíjí věda, nenáboženské umění a nové sociální vztahy.“⁶⁰ To tedy opět ukazuje onen důraz na svobodu a individualitu jednotlivce a zároveň racionalismus, čili větší orientaci na rozum než na smysly.

Při přechodu do modernější historie, je vidět, že mezi 15. a 19. stoletím bylo období silného rozkvětu evropské kultury, během něhož byl zaznamenán výrazný pokrok v moderní vědě, která se v této etapě stala hlavní hnací silou evropské kultury. Evropa se v tomto expanzivním období stávala světovým kulturním hegemonem.⁶¹

⁵⁷ LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 53

⁵⁸ tamtéž, str. 61

⁵⁹ tamtéž, str. 56

⁶⁰ SALMAN, H.: *Evropa v novém světle: evropská kultura jako střed mezi Východem a Západem*. Praha: Eós. 1994, str. 45 In LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 56

⁶¹ LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 57

Z kultury vychází základní hodnotové paradigma. Hodnoty jsou dalším přirozeným zdrojem soft power a podle toho, jaké hodnoty aktér zastává, a také jak je schopen tyto hodnoty hájit, lze posuzovat měkkou moc takového aktéra.

Evropská unie je postavená na ideálech a hodnotách, které by měli vyznávat všichni její členové. Tyto hodnoty logicky vyplývají z evropských kulturních kořenů a některé hlavní jsou uvedeny v konsolidovaném znění Smlouvy o Evropské unii po přijetí Lisabonské smlouvy, přesněji v jejím druhém článku. „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“⁶² Jakkoli bývají především v současné nelehké době některé tyto hodnoty zpochybňovány, Evropa je na nich postavená již od samého počátku svého sjednocování.

Nye tvrdí, že zahraniční politika má potenciál produkovat soft power v případě, že podporuje široce sdílené hodnoty, jakými jsou například demokracie nebo lidská práva.⁶³ Přesně tyto a další hodnoty jsou explicitně vyjádřeny v zakládajících smlouvách a hlavně pak v cílech Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (viz 2.2.1).

2.1.2 Normativní charakter

Zejména v poslední době nabývají na intenzitě debaty o Evropské unii jako velmoci z pohledu tzv. normativní moci. Teresa La Porte ve své práci, ve které se snaží navrhnout strategii EU v oblasti veřejné diplomacie, sice hovoří o současném úpadku role EU ve světě, ale zároveň zmiňuje její potenciál tuto nepovedenou etapu překonat: „(...) v souladu s klasickým dělením na hard power a soft power ztratila Evropa pouze ze schopností hard power (hospodářských a vojenských). Evropa si stále udržuje všechny nezbytné podmínky pro praktikování efektivní moci přesvědčit (měkkou moc), schopnost kombinovat tuto moc se stále důležitými

⁶² Smlouva o Evropské unii (lisabonské znění), preambule, článek 2, str.

⁶³ NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success In World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004, str. 62

ekonomickými a vojenskými prostředky (chytrou moc⁶⁴) a kapacitu k zakládání mezinárodních pravidel chování (normativní moc).⁶⁵

Normativní moc je zařazena do zdrojů, protože jde o schopnost (pasivní ustálenou realitu, nikoli aktivní nástroj) ovlivňovat druhé. Evropská unie má potenciál se prosazovat na mezinárodní scéně a ovlivňovat schvalování dokumentů, které upravují mezinárodní právo nebo vytvářejí nové normy. Normativní moc souvisí do velké míry s hodnotami, které jsou Evropskou unií vyznávány. Jiné státy pak Unii následují a tyto hodnoty přijímají.

Jak ale souvisí normativní moc s mocí měkkou? Autorka zde nepřímou uvádí, že se jedná o dvě rozdílné složky moci. Obě je však dává do protikladu k moci tvrdé a uvádí jejich zjevnou vzájemnou souvislost, když píše, že „(...) lze tvrdit, že normativní moc je potvrzením úspěchu přesvědčovací (měkké – pozn. aut.) moci (...).“⁶⁶ Tento druh moci tedy může být chápán jako součást moci měkké, v této práci je na něj nahlíženo dokonce jako na jeden z možných zdrojů soft power. Je tomu tak z toho důvodu, že schopnost vytvářet či upravovat globální normy chování do velké míry souvisí s vůdcovským principem, který je možným zdrojem měkké moci, jak bylo zmíněno v předcházející kapitole.

Je však možné najít i aspekty, které Unii na měkké moci nepřidávají. Evropská unie dotáhla místy svou normativní moc do extrému a často je kritizována za přílišné podmiňování například hospodářské pomoci přijetím určitých norem a zásad. Politika tzv. kondicionality, tedy nástrojů určených k ovlivnění jednání druhého aktéra, se dotýká celé řady oblastí. Evropská unie ji hojně využívá například při rozvojové pomoci, kdy výměnou požaduje například demokratické změny či větší ochranu lidských práv, nebo během přístupových jednání, kdy stát – aby se stal členem EU – musí přijmout velké množství norem a také se Unii co nejvíce přizpůsobit.

⁶⁴ Smart power, viz první kapitola

⁶⁵ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 7. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

⁶⁶ tamtéž, str. 25

Zde je možné poukázat například na africký kontinent, kde souboj měkkých mocí Evropská unie zatím prohrává s Čínou, která v této oblasti sleduje vlastní zájmy. Jak bylo naznačeno v první kapitole, je tomu tak proto, že Čína si na rozdíl od EU neklade za svou pomoc podmínky v souladu se svou politikou nezasahování do vnitřních záležitostí jiných států. Africké země tak nemusí čelit značné byrokracii a už vůbec nemusí měnit svou politiku, aby mohly s Čínou spolupracovat.

Kritika EU se v této problematice týká zejména tzv. „humanitárního imperialismu“, kdy je EU osočována z podmiňování pomoci respektováním hodnot, jež jsou očividně součástí evropského nebo obecně západního kulturního vzoru.⁶⁷ Negativní ohlasy se objevují také na údajný „dvojitý metr“ EU díky posuzování vlastních zájmů nebo na skutečnost, že ne vždy jsou prohlášení doprovázena adekvátní akcí.⁶⁸

Zajímavé je také zamyšlení, zda se zde stále jedná o měkkou moc. Kondicionalita je soubor pobídek, které mají za cíl změnit chování jiných států. Podmíněnost spočívá v tom, že za tyto změny (zejména větší ochranu lidských práv, demokratizaci apod.) dostává stát od EU určité výhody. Hranice soft a hard power je v tomto případě tenká. Sice se jedná o zjevnou snahu prosazovat základní hodnoty, které jsou považovány za všeobecné (např. boj za lidská práva i Nye považuje za součást měkké moci, viz výše), ale jedná se zde o podněty. Tyto státy tak často činí změny nikoli proto, že to tak chtějí a snaží se následovat EU, nýbrž proto, že jim z toho plynou benefity. Je zde tedy stimul, který však již patří spíše do tvrdé složky moci. V mnoha případech tak není jasné, do jaké složky moci tuto realitu zařadit. Při zaměření na mezinárodní normy obecně různé státy dodržují normy z obou důvodů, tedy proto, že s nimi souhlasí, nebo proto, že se jim to vyplatí. „Přestože nelze zapomínat na upřímnou podporu norem jako nedílnou součást zahraniční politiky států, chování v souladu s normami mezinárodního společenství je důsledkem racionální kalkulace vlastních zájmů.“⁶⁹

⁶⁷ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy* [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 33. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

⁶⁸ tamtéž, str. 32

⁶⁹ BENEŠ, V.: *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 11/ 2005, str. 1. Dostupné z: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2005/vbenes2005norms.pdf>

Navzdory kritice je však nutné zmínit, že EU prokázala silný závazek prosazovat své hodnoty na globální scéně a že je jedním z hlavních světových aktérů schopných prosazovat legitimní normy. Velké míry legitimacy, která je nutnou podmínkou normativní moci, dosahují zejména proto, že evropské hodnoty jsou v souladu s relevantními mezinárodně-právními dokumenty, jako je například Charta OSN, Helsinský závěrečný akt, Všeobecná deklarace lidských práv a podobně.⁷⁰ Podle Víta Beneše jsou aktivity na podporu demokracie a lidských práv nebo rozvojová pomoc výrazným faktorem dobré reputace a mezinárodní prestiže.⁷¹

Teresa La Porte, která se zabývá podobnými evropskými tématy, konstatuje, že ačkoli EU musí čelit potížím jako je vzrůstající skepse voličů nebo nedostatek jednoty mezi členy, je tu stále velký potenciál, protože Unie už několikrát dokázala své vůdčí možnosti zejména z pohledu přesvědčování a normativní moci.⁷²

2.1.3 Mír a bezpečnost

Nedílnou součástí kladného pohledu na integrační proces musí být i jeho bezpečnostní rozměr. Evropská unie je nejčastěji považována za ekonomický, potažmo politický projekt, proto tato rovina nebývá v souvislosti s měkkou mocí často zdůrazňována. Již v počátcích pouhých myšlenek evropského sjednocování, daleko před započítím integračního procesu v polovině 20. století, však hrály bezpečnostní otázky jednu z nejvýznamnějších rolí, ne-li tu vůbec nejdůležitější. Při krátké zastávce ve středověku je jasné, že – ať už návrh francouzského právníka a politika Pierre Dubois z počátku 14. století, záměr českého krále Jiřího z Poděbrad o 150 let později nebo model, který v první polovině 17. století představil Maxmilien de Béthune, vévoda ze Sully – všechny vycházely z bezpečnostních motivů.⁷³

⁷⁰ BENEŠ, V.: *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 11/2005, str. 25. Dostupné z: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2005/vbenes2005norms.pdf>

⁷¹ tamtéž, str. 4

⁷² tamtéž, str. 12

⁷³ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 34

Přestože se během novověku k bezpečnostním a obranným motivům postupně přidávaly další, snaha o dosažení míru z návrhů nemizela. Také koncepce známého německého myslitele Immanuela Kanta v jeho knize *Idea věčného míru* akcentovala potřebu mírového řešení sporů, a to byl hlavní motiv všech snah o evropské sjednocení.⁷⁴ Ve dvacátém století pak vzhledem k následkům ničivých válek byly integrační tendence s cílem konečně dosáhnout dlouhotrvajícího míru předmětem mnoha debat. Panevropské hnutí a vůbec federalistické přístupy za podpory tehdejších tahounů meziválečné politiky, německého kancléře a ministra zahraničí Stresemanna a francouzského premiéra Brianda, nebyly výjimkou. Poslední tendence již těsně před počátkem současného integračního procesu se objevily po druhé světové válce, kdy se jedním z hlasitých zastánců sjednocení Evropy především z bezpečnostních a mírových důvodů stal Winston Churchill.

Evropa byla kontinentem dlouhodobě zmítaným nepokoji a válečnými konflikty, ale současná integrace je do značné míry zárukou mírového uspořádání. V době, kdy integrační proces začínal – období po dvou ničujících konfliktech, které značně zasáhly celý kontinent – jen málokdo předpokládal, že od té doby bude v podstatě nemyslitelné, aby proběhla mezi státy vojenská konfrontace.

Již při vzniku Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) v roce 1952 (ačkoli tam byly i důvody ekonomické) šlo zejména o bezpečnostní a politické motivy – Francie se obávala dalšího možného nebezpečí ze strany Německa a v ESUO viděla možnost kontrolovat jeho vojenský potenciál, protože ESUO spojovalo trh s klíčovými surovinami pro zbrojení. Německo se zase chtělo vymanit z izolace po další ničující světové válce, na které mělo lví podíl. „Pováleční evropští vůdci (...) usilovali o svázání Německa, rovnováhu ve vztahu s Ruskem, vytvoření třetí síly vůči USA (...).“⁷⁵ To, že ESUO mělo více než ekonomický význam smysl politicko-bezpečnostní, potvrzuje i Petr Fiala s Markétou Pitrovou, když píší, že nelze jednoznačně posoudit ekonomický efekt tehdejšího Společenství, ale naopak že politický účinek byl významný, protože nedávni nepřátelé byli „nuceni“

⁷⁴ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 35

⁷⁵ MORAVCSIK, A.: *The Choice for Europe*. New York: Cornell University Press. 1998, str. 6

spolupracovat.⁷⁶ Do té doby úhlavní nepřátelé Francie a Německo tedy byli smířeni a stali se hlavním hnacím motorem evropské integrace. Tuto roli ostatně oba státy plní dodnes, když stojí jasně v čele snah o obnovu důvěry ve společnou měnu a o další prohlubování integrace.

Výraznou hospodářskou dimenzi získal projekt až se vznikem Evropského hospodářského společenství (EHS) o pět let později, kdy byly důvody naopak převážně ekonomického rázu. Tehdejší lídři považovali projekt ESUO za úspěšný a rozhodli se integrovat i další oblasti s vyšším hospodářským potenciálem.⁷⁷

Ačkoli se na první pohled zdá být tato část spíše spojená s hard power, opak je pravdou. Zde nejde o vojenskou sílu, ale naopak o neoddiskutovatelný úspěch Společenství v tom smyslu, že v podstatě nastolilo mír na kontinentu, který zde (myšleno v rámci členských zemí) trvá již více než 60 let a vysoce pravděpodobně dál trvat bude. Integrační proces propojil jednotlivé státy do takové míry, že vzájemné konflikty jsou v dnešní době řešeny jinak než vojenskými či jinými nátlakovými prostředky a hrozba vzájemných (jiných než diplomatických) konfliktů mezi členskými státy nepatří mezi palčivé hrozby Evropy. Tato skutečnost je samozřejmě obrovským předpokladem měkké moci evropského integračního projektu navenek, protože je důkazem dílčího úspěchu integračního procesu, který mu přidává na legitimitě v očích ostatních.

Myšlenku potvrzuje i Mai'a Cross z University of Southern California Center on Public Diplomacy. „(...) EU slouží jako model pro ostatní díky její historické cestě od krvavého násilí v první polovině 20. století k dosažení trvalého míru na kontinentě.“⁷⁸

Evropská unie tak přetvořila vojenské otázky, které patří k tvrdé moci, do zdrojů své vlastní moci měkké. Násilná minulost ovlivňuje budoucnost, již chce mít EU naopak nenásilnou. „Evropští lídři kladnou řečnickou otázku: Kdo zná lépe než my strašlivé následky, které mohou mít pokusy některých národů vnutit svou vůli jiným

⁷⁶ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 57

⁷⁷ tamtéž, str. 65

⁷⁸ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 17. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

nátlakem a silou (tedy pokusy aplikovat hard power – pozn. aut.)? A těm, kdo říkají, že lidské chování se nikdy nezmění, Evropané lakonicky odpovídají: Podívejte se, čeho jsme v Evropě dosáhli. Po staletích vzájemných bojů složilo pětadvacet států (kniha vyšla ještě před přistoupením Rumunska a Bulharska – pozn. aut.) zbraně, spojilo se a přísahalo, že už nepůjde do války jeden proti druhému.⁷⁹

2.2 Nástroje EU

Tato podkapitola, na rozdíl od té předešlé, která se zaměřila na pasivní zdroje měkké moci vycházející spíše z minulosti, zkoumá aktivní politiku EU zaměřenou na dosahování významné soft power. Ačkoli – a to je nutné zdůraznit – Evropská unie nemá jednotnou strategii orientující se přímo na měkkou moc, je možné analyzovat dílčí strategie v jednotlivých oblastech, které byly v první kapitole této práce do konceptu soft power zahrnuty. Jedná se především o aktivní veřejnou a kulturní diplomacii, vztahy k okolním zemím nebo spolupráce v oblasti řešení globálních problémů, jako je například nedostatečná ochrana životního prostředí nebo chudoba. Veškeré tyto činnosti, zejména pokud je aktérem dosaženo určité vůdčí pozice na globálním poli, mohou výrazně přispět k soft power.

Těchto činností dnes Evropská unie vykonává mnoho. Stala se totiž obrovským kolosem sedmadvacítiky evropských států (přičemž se dá předpokládat, že toto číslo není konečné) zahrnujícím sjednocování velkého počtu témat hospodářské, politické, ale také třeba technické či kulturní oblasti. Uskupení, které bylo v počátcích jen jakousi přátelskou skupinou několika států, jež byly stále chápány pouze jako nadřazené a samostatné entity, má dnes vlastní právní subjektivitu umožňující mu samostatně vystupovat na mezinárodní scéně jako plnohodnotný aktér a v poslední době směřuje čím dál více k užší politické integraci.

Z výše uvedeného plyne, že Evropská unie disponuje velmi širokou paletou nástrojů, kterými může ovlivňovat mínění po celém světě. V následujícím textu jsou přiblíženy nejdůležitější zahraničně-politické aktivity, které přispívají k zvyšování

⁷⁹ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastihuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 324

unijní měkké moci. Některé z nich (jako je např. klimatická politika) jsou zároveň již zahraničně-politickými výsledky soft power, avšak vůdcovská role EU zpětně přispívá k jejímu dalšímu zvětšování.

Podkapitola tedy postupně analyzuje šest důležitých nástrojů měkké moci. Ačkoli by se všechny daly zařadit pod společné zahraniční aktivity, první část (2.2.1) se zabývá vývojem společné zahraniční politiky dodnes a vůbec obecným procesem jejího vytváření a s ním související problémy, které mají dopad na měkkou moc EU (aniž by se zabírala konkrétními činnostmi zahraniční politiky). Další části pak rozebírají specifické výsledky zahraničně-politických aktivit Unie. Jedná se o veřejnou diplomacii jako zřejmý nástroj měkké moci, proces rozšiřování a Evropskou politiku sousedství, které jsou klíčovými nástroji šíření hodnot a norem EU, a nakonec rozvojovou a klimatickou politiku. Ty jsou zařazeny zejména z toho důvodu, že ukazují vůdcovské schopnosti Evropské unie v globálním měřítku. Způsobilost k tomu jít příkladem je totiž, jak už bylo předesláno – důležitou součástí soft power.

2.2.1 Vývoj koordinace zahraničních politik

Podle Nye je jedním z nositelů měkké moci zahraniční politika. Ale v první kapitole bylo řečeno, že pro účely této práce bude zahraniční politika zařazena mezi aktivní nástroje určené ke zvyšování soft power, a vysvětleno proč. Otázka vnější politiky je zde samozřejmě opět komplikovanější, protože EU je aktérem odlišným od státu. Užší politická spolupráce je to, co odlišuje Unii od dalších integračních uskupení ve světě, která jsou především čistě ekonomického charakteru. Diskuze o společné zahraniční politice celého Společenství provázely celý vývoj integrace. Ostatně debaty na toto téma se vedou dodnes a ještě se určitě dlouhou dobu vést budou.

Počátky oficiálních snah o souhru politik členských států vůči třetím zemím jsou spojeny s návrhem Evropského politického společenství v roce 1953. Hlavní cíle byly již tehdy ochrana lidských práv a svobod jako jedné ze základních hodnot, spolupráce se svobodnými národy k zajištění bezpečnosti, koordinace zahraniční politiky členských států, podpora ekonomického rozvoje a zaměstnanosti a budoucí

vytvoření společného trhu.⁸⁰ Návrh však neměl dlouhého trvání, protože následujícího roku francouzský parlament neratifikoval Smlouvu o Evropském obranném společenství (EOS), čímž vzaly za své také snahy zastřešit dosavadní činnosti Společenství užší politickou spoluprací.

Podobná myšlenka byla obnovena tzv. Fouchetovým⁸¹ plánem (Návrhem smlouvy o Evropské politické unii) počátkem 60. let. Návrh, který předpokládal unii států rozhodujících jednomyslně o otázkách zahraniční politiky a kultury, byl však z obav z francouzské dominance přepracován do podoby mírněji formulovaného druhého Fouchetova plánu.⁸² I tato jednání však byla přerušena a nebylo dosaženo konkrétního výsledku.

Prvním krokem kupředu tak bylo založení Evropské politické spolupráce (EPS) v roce 1970, která si kladla za cíl koordinovat zahraničně-politické aktivity členských států. EPS však měla striktně mezivládní charakter a neobsahovala některé otázky bezpečnosti a obrany, na kterých se většinou členové nemohli shodnout.⁸³ Ačkoli EPS dokázala plnit většinu svých cílů, po rozpadu bipolárního rozdělení světa musela EU reagovat na novou realitu a vytvořit novou koncepci s novými nástroji.⁸⁴

Skutečného průlomu tak bylo dosaženo až s podpisem Maastrichtské smlouvy, která nově vytvořila Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP) a definovala její cíle následovně:⁸⁵

- chránit společné hodnoty, základní zájmy a nezávislost Unie;
- posilovat bezpečnost Unie a jejích členských států ve všech formách;
- zachovávat mír a posilovat mezinárodní bezpečnost v souladu se zásadami Charty OSN, jakož i se zásadami Helsinského závěrečného aktu a cíli Pařížské charty;

⁸⁰ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 60

⁸¹ Christian Fouchet byl francouzským velvyslancem v Dánsku a byl pověřen vypracováním možné úpravy Římských smluv ohledně spolupráce v oblasti zahraniční politiky

⁸² FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 83

⁸³ tamtéž, str. 592

⁸⁴ tamtéž, str. 603

⁸⁵ Smlouva o Evropské unii (maastrichtské znění), hlava V, článek J.1

- podporovat mezinárodní spolupráci;
- rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod.

Mai'a Cross tvrdí, že SZPB „ilustruje, jak i vojenská síla může být atraktivní. V případech humanitární intervence nebo peacekeepingu je vojenská síla užívána jako forma soft power, protože lidé raději chtějí tento druh pomoci, i když ji doprovází použití síly.“⁸⁶ Zbývá dodat, že vojenská síla je především zdrojem hard power a v této souvislosti, kterou autorka nastínila by se jí mělo užívat opatrně, neboť ztrácí rychleji na legitimitě, pokud se neaplikuje výhradně s motivy pomoci ostatním zemím.

V rámci SZBP vykonává Unie celou řadu aktivit včetně mezinárodních vojenských či policejních misí nebo brání své klíčové hodnoty, jak již bylo zmíněno. V kontextu předmětu této práce je ale důležitá spíše schopnost vyjadřovat jednotné a jasné poselství vnějšmu světu.

V tomto ohledu je však také Společná zahraniční a bezpečnostní politika nezdárka pod palbou kritiky. Nejčastěji se jí vytýkal kompromisní charakter v tom smyslu, že státy mají velký prostor se na společných aktivitách nepodílet nebo že SZBP byla oddělena od 1. pilíře. Terčem kritiky je také výše zmíněná definice cílů, které jsou opět jen obecnými frázemi bez jakékoli specifikace.⁸⁷ Jako další problém reprezentace Unie navenek byla zmiňována nedostatečná jednotnost. Nebyl jasný vůdce Unie, kompetence byly roztržštěné a hlavně vedoucí představitelé byli často ve stínu vrcholných představitelů jednotlivých států, zejména Německa a Francie.

S cílem napravit tento problém nastartovala v roce 2009 Lisabonská smlouva značné změny v Evropské unii. Není cílem této práce rozebírat všechno, co prošlo obměnou, nicméně je zde jedna novinka, která má (nebo by alespoň měla mít) z hlediska měkké moci svůj význam. Je jí nová koncepce celkové zahraniční politiky Evropské unie a její vystupování navenek. Mnohokrát se hovořilo o tom, že

⁸⁶ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 4. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

⁸⁷ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 611

EU nemá jasného lídra. Ačkoli slavná otázka Henryho Kissingera o tom, komu má zavolat, pokud chce „hovořit s Evropou“, pravděpodobně nikdy nebyla vyslovena, i tak se stala jakýmsi mýtem, do velké míry symbolizujícím tento problém.⁸⁸

Lisabonská smlouva měla tedy ambici tuto potíž napravit. Hlavním prostředkem změny měla být transformace systému unijní diplomacie a také nové rozdělení kompetencí. Vznikla tak zcela nová, tzv. Evropská služba vnější akce (EEAS) která by měla být „hlavní pákou“ unijní soft power.⁸⁹

Teresa La Porte je přesvědčena, že vytvoření EEAS je krokem kupředu. „Ve spolupráci s diplomatickými službami členských států (Evropská služba vnější akce – pozn. aut.) zajišťuje konzistenci a nejlepší koordinaci vnějších aktivit Evropské unie.“⁹⁰ Vedoucím EEAS je vysoký představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který je zároveň místopředsedou Evropské komise pro vnější vztahy. Došlo tak ke slučování agend a EEAS se stala velkou inovací s cílem zajistit větší přehlednost a jednotnější vystupování navenek.⁹¹ Finální podoba této nové instituce v praxi je stále předmětem debat, avšak je jisté, že bude nadále zahrnovat delegace EU ve třetích zemích a že je jedním z největších diplomatických sborů na světě.⁹²

Lisabonská smlouva navíc zavedla i novou funkci stálého předsedy Evropské rady („prezidenta EU“), avšak na druhou stranu nezrušila rotující předsednictví. Otázkou tak zůstává, zda a k jakému dojde pokroku v jednotné prezentaci navenek.

Na komplexní hodnocení lisabonských změn v této oblasti je brzy, protože implementace všech změn ještě není v praxi dokončena. Avšak pořád se zdá, že např. prezident EU je stále spíše ve stínu německé kancléřky či francouzského

⁸⁸ RACHMAN, G.: *Kissinger never wanted to dial Europe* [online]. Financial Times. 22. 7. 2009 [cit. 16.6.2012]. Dostupné z: <http://blogs.ft.com/the-world/2009/07/kissinger-never-wanted-to-dial-europe/#axzz1vd6vsuVP>

⁸⁹ CHAFFIN, J.: *Libyans determined to direct own reconstruction*. Financial Times [online]. 7.9.2011 [cit. 24.5.2012] Dostupné z: <http://blogs.ft.com/brusselsblog/2011/09/libyans-determined-to-direct-own-reconstruction/#axzz1vd6vsuVP>

⁹⁰ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy* [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 8. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

⁹¹ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 13 Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

⁹² tamtéž, str. 16

prezidenta, což samozřejmě nepřispívá čitelnosti prezentace EU navenek. Další otázkou je, zda je možné, aby to bylo jinak. To by se totiž velké státy musely vzdát výrazně větší části své suverenity. Zcela logicky to většinou není v jejich zájmu. Odpovědi na tuto otázku ukáže čas, protože debata o dalším směřování integrace je v souvislosti s problémy, kterým Evropská unie v současnosti čelí, velmi aktuální.

2.2.2 Veřejná a kulturní diplomacie a komunikace

Veřejná diplomacie je jedním ze základních nástrojů soft power. Jejím úkolem by mimo jiné měla být snaha dostatečně vysvětlovat zahraničně-politické kroky a získávat pro ně podporu. Z pohledu jednotlivých států není analýza veřejné diplomacie zdaleka tak složitá jako z pohledu Evropské unie jakožto společenství téměř třicítky zemí. Z hlediska Evropské unie měla mít veřejná diplomacie ještě jeden úkol, a to minimalizovat rozmanitost zájmů v EU.⁹³ Bohužel neexistuje (alespoň zatím) jen jeden dokument, který by přehledně shrnoval strategii veřejné diplomacie EU a je třeba se více ponořit do mnoha materiálů, které mají s daným tématem něco společného. Z toho vyplývá, že analýza je do značné míry subjektivní a závislá na autorovi, který ji vytváří.

Veřejná diplomacie EU (potažmo komunikace EU obecně⁹⁴) se dá základně rozdělit na dvě roviny, které se vzájemně doplňují. První je vnitřní komunikace, tedy především komunikace Evropské unie a jejích institucí směrem k jednotlivým členským státům. Toto se může zdát nepodstatné, ale tato komunikace je neméně důležitá. Soft power Evropské unie netvoří jen její image, jíž se těší v zahraničí, ale samozřejmě také pohled členských států a jejich obyvatel na Unii. Pokud v určité členské zemi začne převládat negativní pohled na členství v Unii, na Unii obecně nebo na její činnost, nutně to musí soft power EU ovlivnit. Pokud naopak členové společenství budou relativně spokojeni a jejich představy o integraci převážně naplňovány, je pak zřejmé, že soft power celé Unie bude nabírat na významu.

⁹³ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy* [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 36 Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

⁹⁴ Evropské instituce se zatím explicitnímu pojmu „veřejná diplomacie“ až na výjimky spíše vyhýbají a používají více obecný pojem „komunikace“ v různých obměnách.

Je možné říci, že vnitřní část komunikace směrem z Bruselu do členských států v současné době neprochází svým nejúspěšnějším obdobím a v (nejen ekonomicky) nepříznivých dobách je samozřejmě vysvětlování nadnárodních kroků unijních institucí menším státům složitější.⁹⁵ Pak jistě není možné opomenout rovinu vnější, tedy komunikaci Evropské unie (v tomto případě myšleno jako celku) vůči nečlenským zemím nebo jiným aktérům mezinárodního systému. Obě roviny spolu souvisejí, protože v době globalizace se stírají rozdíly mezi domácí a zahraniční veřejnou diplomacií a ty se tak překrývají.⁹⁶

V případě **vnitřní roviny** bývá EU kritizována za to, že nedokáže dostatečně vysvětlovat své kroky vlastním občanům, kteří pak unijním cílům a snahám rozumí nedostatečně nebo nerozumí vůbec. Jedním z důsledků je dle Missiroliho výsledek referenda k tzv. Ústavní smlouvě v Nizozemsku a především pak v jedné z hlavních hnacích sil evropské integrace, Francii, v polovině roku 2005.⁹⁷ Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu měla být dalším integračním krokem upravujícím dosavadní primární právo – měla mimo jiné konečně zavést právní subjektivitu Evropské unie, přinést koncept občanství EU nebo oficiálně zavést symboly Unie.⁹⁸ Smlouvu, která měla EU povýšit na plnohodnotného a samostatného aktéra mezinárodních vztahů, se však nepodařilo dostatečně obhájit před samotnými lidmi žijícímu uvnitř uskupení.

Evropští lídři si uvědomili, že komunikace evropských témat směrem dovnitř uskupení není dostatečná, a v roce 2006 přijali tzv. *Bílou knihu o evropské komunikační politice*. Již na začátku je třeba říci, že problémem této knihy je stejně jako u mnoha dalších podobných dokumentů skutečnost, že zde jsou patrné pouze vágně formulované cíle, nikoli specifické nástroje, jak těchto cílů dosáhnout.

⁹⁵ O současných problémech EU a neochotě některých zemí prohlubovat integrační tendence je detailněji pojednáno v následující kapitole.

⁹⁶ DE GOUVEIA, P. F., PLUMRIDGE, H.: *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy* [online]. The Foreign Policy Centre. 11/2005, str. 21. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/657.pdf>

⁹⁷ MISSIROLI, A.: *Stand and deliver: the European "message" abroad (foreword)* In LYNCH, D.: *Communicating Europe to the world: what public diplomacy for the EU?* [online] European Policy Centre. 2005, str. 6 Dostupné z: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/16968/ipublicationdocument_singledocument/d3dab3a4-f702-40d2-a5d9-9995026d69fa/en/EPC_WP_21.pdf

⁹⁸ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 191

Již v první části tohoto materiálu Evropská komise přiznává selhávání v oblasti styku s veřejností. „Evropská unie se v průběhu minulých dvou desetiletí transformovala. Převzala celou řadu úkolů, které se různým způsobem dotýkají životů občanů. Evropa však v komunikaci s občany nedržela s tímto vývojem krok.“⁹⁹ V dokumentu je dále vyjádřena potřeba vytvoření celoevropského veřejného prostoru, kde by probíhala vzájemná oboustranná komunikace (Brusel, evropská veřejnost) o problémech a výzvách současné Evropy, protože občané dnes tento veřejný prostor vnímají jen na jeho vnitrostátní úrovni, což je jedním z důvodů pocitu „odcizení“ od Bruselu a rozčarování z evropské politiky.¹⁰⁰

Zajímavým faktem je definice příčin takovéto komunikační „propasti“ mezi Unií a jejími občany. V Bílé knize se uvádí: „Komunikace zůstala příliš ‚bruselskou záležitostí‘. Soustředí se převážně na to, aby říkala, co EU dělá: méně pozornosti se věnuje naslouchání.“ Podle autorů je tedy hlavním problémem nedostatek zpětné vazby ze strany občanů, nikoli však komunikace ze strany Bruselu. Zajímavé je, že i přes zmíněné problémy v komunikaci směrem dovnitř, evropští občané věří více evropským institucím než vlastním vládám (48% vůči 34% v roce 2010).¹⁰¹

Co se **vnější dimenze** týče, ani zde Evropská unie nemá ucelenou, jednotnou a kontinuální strategii. Komunikace EU s vnějším světem čelí také často kritice. Mnohokrát již byla srovnávána v tomto směru s USA, jakožto velmocí, která stále patří z hlediska komunikace svých zájmů mezi přední země, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole. Dov Lynch, který se věnuje tomuto tématu, tvrdí, že lidé sice nemusejí mít rádi americkou zahraniční politiku, ale její poselství je alespoň čitelné a zřejmé, zatímco lidé mimo Evropu často nevědí, jaké postoje Evropa zastává či dokonce zda na tom vůbec záleží. Výrok mimo jiné dokládá citací nejmenovaného blízkovýchodního diplomata, který vystihuje jádro tohoto komunikačního problému: „Spojené státy činí návrhy, které se nedají odmítnout; Evropská unie činí návrhy,

⁹⁹ Bílá kniha o evropské komunikační politice [online]. 2006, str. 2 Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0035cs01.pdf

¹⁰⁰ tamtéž, str. 4

¹⁰¹ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 17 Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

kterým nerozumíme.“¹⁰² Je však zřejmé, že porovnávání těchto dvou „velmocí“ v tomto smyslu je velmi složité až nemožné. Spojené státy americké jsou jedním unifikovaným státem, s jedním typem kultury, jednou měnou, obyvatelstvem hovořícím jedním jazykem a především pak s jasnou formulací národních zájmů a tak bychom mohli pokračovat dále. Naproti tomu Evropská unie je společenství téměř třicítky různých států s více než dvacítkou jazyků a především mixem mnoha rozličných zájmů, které se do jednotné strategie zapracovávají jen velice obtížně.

Podle Missiroliho se hlavním problémem zdá být skutečnost, že EU v komunikaci směrem ven postrádá jakékoli zaměření, konzistenci a především sjednané jádro sdělení, které chce Unie jako celek komunikovat světu.¹⁰³ Veřejná diplomacie je taktéž praktikována každým státem zvlášť. Například zprávu Ministerstva zahraničí ČR o veřejné diplomacii České republiky si může každý přečíst na internetových stránkách ministerstva. Jako nástroje zde jsou zmíněny jednotný vizuální styl země, informační portál, zahraniční vysílání Českého rozhlasu, cena ministra za šíření dobrého jména naší země v zahraničí, různé konference a prezentační aktivity v mnoha státech světa. O spolupráci v rámci EU či o veřejné diplomacii Unie zde však není možné najít téměř nic.¹⁰⁴

Jak je těžké všechny tyto aktivity skloubit, potvrzuje i Lynch: „Unie je spolek 25 členských států (publikace vyšla v roce 2005 – pozn. aut.), z nichž každý má svou reputaci v zahraničí, často také svou vlastní veřejnou diplomacii. Veřejná diplomacie EU musí nějakým způsobem harmonicky spojit úsilí členských států a Unie pro dosažení jejich komplementarity. Vytvořit efektivní veřejnou diplomacii pro jeden stát je dost obtížné; výzva pro unii 25 zemí je znepokojující.“¹⁰⁵

¹⁰² LYNCH, D.: *Communicating Europe to the world: what public diplomacy for the EU?* [online] European Policy Centre. 2005, str. 11 Dostupné z: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/16968/ipublicationdocument_singledocument/d3dab3a4-f702-40d2-a5d9-9995026d69fa/en/EPC_WP_21.pdf

¹⁰³ MISSIROLI, A.: *Stand and deliver: the European "message" abroad (foreword)* In LYNCH, D.: *Communicating Europe to the world: what public diplomacy for the EU?* [online] European Policy Centre. 2005, str. 6 Dostupné z: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/16968/ipublicationdocument_singledocument/d3dab3a4-f702-40d2-a5d9-9995026d69fa/en/EPC_WP_21.pdf

¹⁰⁴ Ministertvo zahraničních věcí ČR: *Veřejná diplomacie 2011* [online]. 2011 [cit. 5.6.2012]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/815619/verejna_diplomacie_2011.pdf

¹⁰⁵ LYNCH, D.: *Communicating Europe to the world: what public diplomacy for the EU?* [online] European Policy Centre. 2005, str. 22 Dostupné z:

Problémem Unie je, že se sama nedokáže shodnout na řadě významných otázek (přístup Turecka, přijetí společné měny, angažovanost v Afghánistánu), protože každý z 27 členských států má jinou historii a zahraničně-politické priority. „Za těchto okolností se zdá nemožné zformulovat vnější poselství, které je jednotné a koherentní.“¹⁰⁶

Přesto zde existuje náznak pokroku, který přišel s Lisabonskou smlouvou. O EEAS a nové funkci stálého předsedy Evropské rady už bylo krátce pojednáno v souvislosti s vykonáváním zahraniční politiky EU v části 2.2.1. Zde se jedná o dopad těchto rozhodnutí na podobu veřejné diplomacie. V této souvislosti je Teresa La Porte přesvědčena, že Lisabonská smlouva byla s ohledem na veřejnou diplomacii krokem kupředu. „I když jsou různé rozhodovací procesy stále aplikovány na různé oblasti mezinárodní politiky, tyto dvě institucionální inovace pomohou s koordinací evropské veřejné diplomacie a zlepšení jejího řízení.“¹⁰⁷

Za náznak spolupráce členských států EU v oblasti veřejné diplomacie, především pak v jejím kulturním rozměru, se dá považovat síť kulturních institutů států Evropské unie (EUNIC). Sdružuje organizace zmíněné v první kapitole, které se zaměřují na propagaci státu v zahraničí (jako je British Council, Goethe Institut nebo třeba Česká centra za ČR) ze všech členských států Unie s výjimkou Lotyšska a Malty.¹⁰⁸ Síť se zaměřuje především na vzdělávání (hlavně evropské jazyky), umění, vědu, mezikulturní dialog a rozvoj. „Vnitrounitní“ i mezinárodní projekty vytváří se svými 2000 pobočkami a 25000 zaměstnanci ve více jak 150 zemích světa – sdružení se dle svých internetových stránek považuje za předního evropského iniciátora mezikulturních vztahů.¹⁰⁹ Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou tyto projekty v zahraničí (především pak v nečlenských zemích) považované za celoevropské, čili za výsledek práce EU, nebo naopak jen za produkt určité kulturní instituce jednoho státu, která má daný projekt na starosti.

http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/16968/ipublicationdocument_singledocument/d3dab3a4-f702-40d2-a5d9-9995026d69fa/en/EPC_WP_21.pdf

¹⁰⁶ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy* [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 8. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

¹⁰⁷ tamtéž, str. 34

¹⁰⁸ Eunic – Members. [cit. 12.5.2012] Dostupné z: <http://www.eunic-online.eu/eunic-members>

¹⁰⁹ Eunic – About Us. [cit. 12.5.2012] Dostupné z: <http://www.eunic-online.eu/node/153>

Důležitou součástí kulturní diplomacie je pak řada vzdělávacích programů. Kvalitní vzdělání patří mezi prvky přitažlivosti a má tedy potenciál produkovat měkkou moc. Vlajkovou lodí mezi všemi projekty je program Erasmus, v rámci něhož mohou studenti strávit část studia na univerzitě v jiné členské zemi. Tyto a další studentské či pracovní výměny se však netýkají jen EU, ale podobné dohody existují i s univerzitami mimo její území. Evropská unie disponuje řadou kvalitních univerzit, které snesou celosvětové srovnání, a jak již bylo řečeno, vzdělání je také důležitým faktorem měkké moci.

Kromě těchto prostředků používá vnější veřejná diplomacie další dílčí nástroje. Na příkladu činnosti ve Spojených státech lze uvést třeba ostatní kulturní aktivity (např. promítání evropských filmů), návštěvy zahraničních (nejen) novinářů v unijních institucích, programy stáží pro americké studenty, mediální vztahy v daných zemích nebo granty na podporu projektů zvyšujících povědomí o EU a její roli v globálním kontextu.¹¹⁰

2.2.3 Proces rozšiřování

Bývalý generální ředitel Evropské komise pro vnější vztahy Eneko Landaburu vidí soft power Evropské unie obecně v procesu rozšiřování a možnosti pro nečlenské země patřící do Evropy geograficky a kulturně se k EU připojit. Tvrdí, že ještě před velkým rozšířením se ukazovalo, jak veřejné mínění ve státech střední a východní Evropy vidělo členství v Unii jako „možnost vrátit se do Evropy“ a dokonce že mnoho katastrof se v 90. letech minulého století (s výjimkou bývalé Jugoslávie) neuskutečnilo také díky tomu, že politici těchto zemí toužili po vstupu.¹¹¹ Především země střední a východní Evropy cítily, že patří do západního civilizačního okruhu a chtěly překonat nedobrovolnou totalitní minulost. „(...) Schopnost Evropy

¹¹⁰ EU Insight [online]. Číslo 42. 7/2010. Dostupné z:

<http://www.eurunion.org/eu/images/stories/euinsightpubdipl-7-10.pdf>

¹¹¹ LANDABURU, E.: *Hard Facts about Europe's Soft Power* [online]. Europe's World. 2006. Dostupné z:

http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/ArticleView/ArticleID/21147/HardfactsaboutEuropessoftpower.aspx

transformovat postsovětskou východní Evropu nikoli silou, ale stimulem a přesvědčením, byla impozantní.“¹¹²

Tezi o atraktivitě EU v souvislosti s možností přístupu k ní potvrzuje i Joseph Nye, který taktéž píše o měkké moci EU v souvislosti s procesem rozšiřování: „Je působivé, například, že bývalé komunistické země zaměřily své naděje a upravily své zákony tak, aby vyhověly bruselskému rámci. Turecko dnes,“ jak dodává, „činí změny ve své lidsko-právní politice a zákonech ze stejného důvodu.“¹¹³

Zrovna Turecko je však případ, u kterého stojí za to se na moment zdržet. Jak známo, Turci se oficiálně hlásí o plné¹¹⁴ připojení k evropskému integračnímu procesu od roku 1987. Teprve od roku 2005 se pak konečně vedou přístupová jednání. Problematika Turecka, jeho vztahů s Evropskou unií a zejména pak s některými jejími členskými státy by sama vydala na několik knih. Pravdou však je, že Turecko, vědomo si do velké míry většiny faktorů komplikujících jeho vstup, učinilo již mnoho ústupků a není spokojeno s přístupem Unie, která podle něj mění pravidla hry za chodu.¹¹⁵ V souvislosti s otázkou přístupu Turecka a rozšiřováním Unie jakožto nástrojem její měkké moci je třeba poznamenat, že je nutné, aby možnost přístupu byla stejná pro všechny státy, které splní podmínky stanovené v Maastrichtské smlouvě a jiných relevantních smlouvách, a aby jednání byla férová. „(...) Moc přesvědčit a lákat ostatní závisí na tom, jak EU drží své sliby – nemůže fungovat v případě, že závazek vstupu pozbývá na kredibilitě.“¹¹⁶ Toto tvrzení se dá zobecnit na celou zahraniční politiku Unie. „V těchto institucích (jako je EU – pozn. aut.) závisí zahraniční politika na výměně slibů – které jsou k ničemu, pokud nejsou věrohodné.“¹¹⁷ Situace s potenciálním přístupem Turecka je natolik komplikovaná zejména v některých členských státech, že soft power Unie nesvědčí.

¹¹² DE GOUVEIA, P. F., PLUMRIDGE, H.: *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy* [online]. The Foreign Policy Centre. 11/2005, str. 7. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/657.pdf>

¹¹³ NYE, J. S., Jr.: *Notes on a soft power research agenda*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J. (ed.): *Power In World Politics*. Oxon: Routledge. 2007, str. 166

¹¹⁴ Takzvaným associate member je Turecko již od roku 1963

¹¹⁵ HUNTINGTON, S. P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster UK. 1996, str. 145

¹¹⁶ KATWALA, S.: *We will all lose out if therejectionists derail Turkey's bid for EU membership* [online]. Financial Times. 7.9.2005. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/98f2dedc-1f3b-11da-94d5-00000e2511c8.html#axzz1vd38Jhecq>

¹¹⁷ LEONARD, M., ALAKESON, V.: *Going Public. Diplomacy for the Information Society*. London: Foreign Policy Centre. 2000, str. 36

Podle Samuela Huntingtona je jasné, že EU Turecko nechce, což je v rozporu s dlouhodobým přístupovým procesem.¹¹⁸ Komunikace s Tureckem ohledně jeho případného přístupu se také odrazila na veřejné podpoře Evropské unii mezi tureckými obyvateli. Celých 59% jich totiž na Unii nahlíží negativně.¹¹⁹

Také z dalších skutečností je patrné, že proces rozšiřování je významným nástrojem unijní měkké moci. Pokud se analýza nezaměří pouze na postkomunistické země a jejich přístup v zatím předposledním rozšiřování Unie a půjde dále do historie Evropských společenství, lze zjistit, že i země, které dnes patří k největším členům (jak ekonomicky, tak geograficky či populačně), musely o členství usilovat delší dobu, což s sebou samozřejmě neslo i určité přizpůsobování se právním a dalším podmínkám sjednocené Evropy. Příkladem za všechny budiž Velká Británie, která – ačkoli měla problémy především politického rázu, které její vstup zdržovaly – vydržela a stále jevila o členství přes veškeré překážky zájem. Britové se v první fázi se zakládající šesticí v mnohých názorech na evropskou integraci rozcházeli a zůstali vně. Postupem času a s úspěchem zejména Evropského hospodářského společenství Britové revidovali svůj postoj a začali usilovat o vstup do Evropských společenství, což jim trvalo více než deset let, protože poprvé Velká Británie požádala o zahájení přístupových rozhovorů již v roce 1961.¹²⁰

Rozšiřování má však samozřejmě své limity a jako nástroj měkké moci tu nebude věčně. Evropská unie bez možnosti otevřít členství výměnou za určování podstatných reforem a směřování v aspirantských zemích, tedy Unie, která již bude mít konečné hranice, bude dle různých názorů daleko méně vlivná (myšleno směrem ven), než je teď, kdy stále existuje pro několik zemí za určitých podmínek potenciál do Unie vstoupit.¹²¹

Jenže proces rozšíření s sebou přináší také spoustu problémů a komplikací. Je jimi celá řada faktorů od složitých kritérií a zdlouhavého procesu přes provedení

¹¹⁸ HUNTINGTON, S. P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster UK. 1996, str. 126

¹¹⁹ Opinion Corner 3. *Global Eyes: How the World Views the EU* [online]. Mostra, str. 13. Dostupné z: <http://www.opinioncorner.eu/3/#/en/13/>

¹²⁰ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 191

¹²¹ DOMBEY, D.: *Pushing the Boundaries* [online]. Financial Times. 2. září. 2005 Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f7908b70-1aad-11da-a117-00000e2511c8.html#axzz1vd38Jhcq>

potřebných legislativních a administrativních změn po vstupu každé další země (například je třeba upravovat vážené hlasy v institucích EU), až po kulturní či geografickou příbuznost (často se kupříkladu vede debata, kde leží hranice rozšiřování směrem na východ). Dnes je EU obrovským společenstvím s více než půl miliardou obyvatel, tedy více než sedmiprocentním podílem na světové populaci, produkujícím přes 20% světového hrubého domácího produktu měřeného s ohledem na paritu kupní síly.¹²² Stejný gigant má však také desítky různých kultur, náboženství, jazyků, tradic a dalších věcí, jimiž se vyznačuje národ, což s sebou samozřejmě kromě výhod nese i další potíže, zejména stále větší obtížnost při stanovování jednotných politik.

Ačkoli je v tomto textu rozšiřovací proces chápán z výše zmíněných důvodů jako zdroj soft power, je třeba pouze dodat, že někteří autoři uvádějí, že může být považován naopak za původce moci tvrdé. Mai'a Cross například uvádí, že možnost nabízet členství patří k nejsilnějším unijním zdrojům hard power, protože vyžaduje převzetí zákonů a pravidel Evropské unie.¹²³

2.2.4 Evropská politika sousedství

Jedním z naprosto zásadních pochodů směřujících k aplikaci měkké síly Evropské unie je Evropská politika sousedství (European Neighbourhood Policy – ENP). Ta je jedním z klíčových nástrojů vztahů Evropské unie vůči státům těsně přiléhajícím k jejím současným hranicím a spolupráce s nimi. Proces se tak dělí na dvě dimenze. Ta jižní (nazývána také středomořskou) vychází z tzv. barcelonského procesu¹²⁴ a zahrnuje země severní Afriky (Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libyi a Egypt)

¹²² CIA World Factbook [online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>, *European Union reaches 500 Million through Combination of Accessions, Migration and Natural Growth* [online]. Vienna Institute of Demography. Dostupné z: http://www.oeaw.ac.at/vid/datasheet/EU_reaches_500_Mill.shtml

a International Monetary Fund: World Economic Outlook Database [online]. 9/2011. Dostupné z: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001%2C998&s=NGDP_RPCH%2CNGDPD%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CPPPSH&grp=1&a=1&pr.x=69&pr.y=7

¹²³ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 18. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

¹²⁴ Barcelonský proces vznikl v roce 1995 jako dialog Evropské unie se středomořskými státy – některé země severní Afriky, Blízkého východu a jižní Evropy – a nedávno vedl k vytvoření tzv. Středomořské unie. Spolupráce byla nastavena zejména v politické, hospodářské a kulturní oblasti.

a Blízkého východu (Jordánsko, Libanon, Sýrie, Palestinskou samosprávu a Izrael). Východní dimenzi pak tvoří státy východní Evropy a jižního Kavkazu (Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán).

Počátky ENP jsou spojeny s rokem 2003 v souvislosti s blížícím se východním rozšířením EU, které bylo zdaleka největším v celé historii integrující se Evropy a v rámci nějž se k tehdejší patnáctce členských zemí přidalo deset dalších. Evropská unie se chtěla zabývat vztahy s novými sousedy po změně hranic. V dokumentu Komise nazvaném *Wider Europe – Neighbourhood: A Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours* byl nastíněn význam takového sousedství a naznačeny výzvy nové, „širší Evropy“ (z angl. *Wider Europe*).¹²⁵ O rok později již „sousedská politika“ vznikla oficiálně zveřejněním strategického dokumentu ENP.¹²⁶

Ačkoli ENP není rozšiřováním EU, již vzpomenutý Landaburu vidí v tomto případě obdobnou úlohu – země se snaží přizpůsobit Evropské unii, aby mohly (ačkoli ne jako plnoprávní členové) profitovat z cenné spolupráce. „Rozšíření nás přimělo ocenit přitažlivost, kterou působíme na ostatní, a potenciál naší měkké moci k prosazování reforem (...).“¹²⁷

Skrz Evropskou politiku sousedství se Unie snaží směřovat svou měkkou moc na přidružené země. Chce se v rámci ENP zaměřit na podporu nezbytných strukturálních a politických reforem v účastnících se zemích, ale také na kulturní spolupráci. Se sousedskou politikou souvisí taktéž normativní moc Evropské unie – skrz tento nástroj šíří EU určité normy chování vycházejících z jejích hodnot, které účastníci se země přijímají, protože se chtějí jakkoli spojit s Unií, i když se zde nejedná o plnohodnotné členství. Toto je analogie s rozšiřovacím procesem, kdy

¹²⁵ Commission of the European Communities. COM(2003) 104 final. Communication from the Commission to the European Parliament: *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. Brusel. 11.3.2003, str. 3. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf

¹²⁶ Commission of the European Communities. COM(2004) 373 final. Communication from the Commission: *European Neighbourhood Policy: Strategy Paper*. Brusel. 12.5.2004. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf

¹²⁷ LANDABURU, E.: *Hard Facts about Europe's Soft Power* [online]. Europe's World. 2006. Dostupné z: http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/ArticleView/ArticleID/21147/HardfactsaboutEuropessoftpower.aspx

země také mění část své identity (přizpůsobuje se), protože se chce stát součástí Evropské unie.

Ačkoli se s účastnickými státy projektu ve střednědobém horizontu nepočítá jako s novými členy EU¹²⁸, dostává se jim řady výhod a nových možností spolupráce s Evropskou unií. Kromě zefektivnění politické spolupráce se zmíněnými zeměmi slibuje Evropská komise ve strategickém dokumentu pobídky k reformám v ekonomické a sociální oblasti včetně snížení vzájemných obchodních překážek mezi jednotlivými státy a EU nebo vytvoření finančního instrumentu pro čerpání kapitálové podpory projektů členů ENP Evropskou unií.¹²⁹ Takové nabídky jsou samozřejmě pro účastníky se země velmi výhodné a nenásilnou formou je připoutávají k EU.

Ze způsobu, jakým Evropská unie svou politiku sousedství komunikuje, je jednoznačně cítit snaha vytvořit jakési „nárazníkové pásmo“ skrz přeshraniční spolupráci. V dokumentech Evropské unie se využívá pojmu „kruh přátel“ (z angl. Ring of friends).¹³⁰

Následující obrázek ukazuje mapku, ve které jsou barevně odlišeny členské země Evropské unie (černá barva), nečlenské státy (bílá), kandidátské či potenciální kandidátské země (tmavě šedá)¹³¹ a pak také státy účastníci se Evropské politiky sousedství (světle šedá). Je zde názorně vidět, jak zmíněný kruh přátel kolem Evropské unie vypadá.

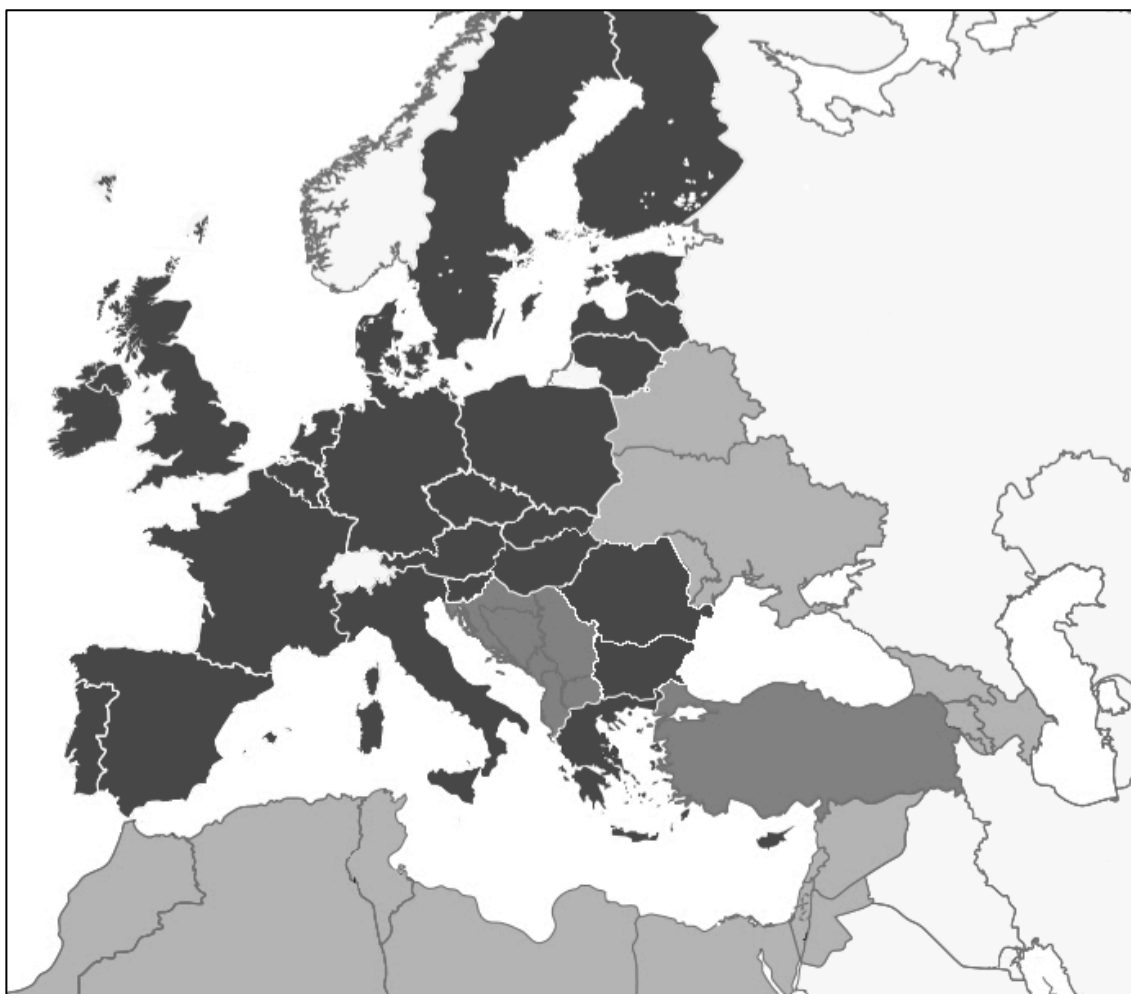
¹²⁸ THIM, M.: *Geneze a perspektiva Evropské politiky sousedství*. Mezinárodní politika. 2007, č. 4, str. 5

¹²⁹ Commission of the European Communities. COM(2004) 373 final. Communication from the Commission: *European Neighbourhood Policy: Strategy Paper*. Brusel. 12.5.2004, str. 9. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf

¹³⁰ Commission of the European Communities. COM(2003) 104 final. Communication from the Commission to the European Parliament: *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. Brusel. 11.3.2003, str. 3. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf

¹³¹ Na mapě chybí Island

Obrázek 2: Schematická mapka zemí ENP

Zdroj: European Commission: Working together. The European Neighbourhood Policy. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp-leaflet_en.pdf. Upraveno autorem

Evropská komise ve stručném informačním materiálu o Evropské politice sousedství uvádí záměry tohoto projektu. Cíle v členských zemích ENP jsou velmi rozmanité a obecné. Některými z nich jsou:¹³²

- posílit demokracii a správu věcí veřejných;
- podporovat ekonomické a tržní reformy;
- zvýšit objem obchodní výměny;
- posílit a zefektivnit právní legislativu, a tím přispět k lepšímu investičnímu prostředí;
- podporovat udržitelný rozvoj a bojovat s chudobou;

¹³² European Commission: *Working together. The European Neighbourhood Policy* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp-leaflet_en.pdf

- posílit spolupráci s EU v oblasti migrace, životního prostředí nebo potírání organizovaného zločinu atd.

Jak je vidět, cílů má Evropská politika sousedství vytčeno mnoho. Toto je jen zkrácený výťah z dokumentu o ENP. Jiří Schneider, současný první náměstek českého ministra zahraničí, se však ve svém pět let starém článku *Evropská sousedská politika: šaty podle jednoho střihu* pokusil přeformulovat cíle ze vzletných tezí a poměrně vágních formulací do pragmatické politiky. „Jako hlavní cíl Evropské politiky sousedství se uvádí pomoc ekonomickému rozvoji, šíření prosperity a stability, zajišťování bezpečnosti prostřednictvím prevence nestability. Ve skutečnosti je ENP výslednicí rozličných motivací: vytvořit náhražku za plné členství, připravit nástroj dlouhodobé předvstupní přípravy, oživit EU-středomořský dialog, vytvořit vlivovou zónu EU.“¹³³

Při krátké zastávce u cílů podle Jiřího Schneidera, lze konstatovat, že i samotné cíle mohou být do velké míry protikladné. Vytvoření náhrady za členství odpovídá předpokladu, že v dohledné době EU sice nepočítá s dalším rozšiřováním (minimálně v případě těchto zemí), ale uvědomuje si potřebu jak s nimi spolupracovat, tak jim pomoci se rozvíjet. I zde je však vidět nepřesná komunikace ohledně budoucího členství. Tento cíl může být vnímán opačně. Například státy východní Evropy vnímají ENP jako nutný prostředek k budoucímu vstupu, což umožňují některé vágní formulace ze strany Unie.¹³⁴

Je příliš brzy na komplexní hodnocení úspěšnosti této politiky, protože necelých deset let jen velmi těžko stačí na měření výsledků. Většina cílů vytčených výše je spojená s dlouhodobým procesem a efektivitu práce je možné posoudit až s větším časovým odstupem. Ale existují i dílčí úspěchy, kterých bylo dosaženo velmi rychle. Od spuštění Východního partnerství (viz dále), například, uplynuly tři roky

¹³³ SCHNEIDER, J.: *Evropská sousedská politika: šaty jednoho střihu*. Mezinárodní politika 4/2007, str.

15

¹³⁴ THIM, M.: *Geneze a perspektiva Evropské politiky sousedství*. Mezinárodní politika. 4/2007, str. 5

a Moldavsko se již za tu dobu stalo jednou ze tří nejrychleji rostoucích evropských ekonomik a prochází značnou demokratizací.¹³⁵

Evropská politika sousedství je jasným příkladem snahy o působení měkké moci na státy blízké unijním hranicím. Ačkoli to v dokumentech není explicitně vyjádřeno, cíle a fungování ENP naznačují faktory soft power uvedené v předchozí kapitole – jsou jimi především hospodářská spolupráce, potažmo snaha o podporu rozvoje sousedních zemí, a také úsilí o vývoz hodnot Evropské unie za hranice.

Jako vždy se však kromě kladů dají najít i záporné stránky. Jedním z problémů Evropské politiky sousedství byla určitá disproporce mezi jižní a východní dimenzí. V této otázce je významně angažována zejména Francie, která byla iniciátorem již zmíněného barcelonského procesu a vytvoření Euro-středomořské unie. Východní rozměr ENP podobné partnerství, které by bylo alternativou k Euro-středomořské unii, vytvořené dlouho neměla. Jak se psalo ještě v roce 2007, „Francii se nakonec podařilo udržet dosavadní nastavení rozdělení zdrojů pro východní a jižní oblast (přibližně dvě třetiny pro jižní oblasti...) (...)“¹³⁶

Nicméně o dva roky později, v květnu roku 2009 vznikla iniciativa tzv. Východního partnerství, na niž se velkou měrou podílela i Česká republika. Bylo to totiž právě během českého předsednictví v Radě Evropské unie, kdy byla přijata jím vyjednaná Pražská deklarace Východního partnerství. Východní partnerství je ambiciózním projektem, který si klade za cíl především politické a socio-ekonomické reformy v zemích východní dimenze Evropské politiky sousedství skrz spolupráci těchto šesti států a členské sedmadvacítky. To, že se nejedná o samostatný projekt, nýbrž o zřetelnou snahu vyvážit dosavadní nerovnosti mezi oběma sousedskými dimenzemi, je patrné při čtení tehdy v Praze přijatého dokumentu. „Významného posílení politiky EU vůči partnerským zemím bude dosaženo prostřednictvím

¹³⁵ *Taking the Partnership Further* [online]. Euobserver. 29. září 2011. Dostupné z: <http://euobserver.com/7/113768>

¹³⁶ TOMALOVÁ, E.: *Francie a jižní dimenze Evropské politiky sousedství*. Mezinárodní politika. 4/2007, str. 9

rozvoje zvláštního východního rozměru v rámci Evropské politiky sousedství,“ píše se v deklaraci.¹³⁷

Nedostatkem je také již zmíněná nepřiliš přesná komunikace projektu. Ačkoli je ENP (a to i svým názvem) myšlena jako platforma pro spolupráci Evropské unie se zeměmi, které se nepovažují ve střednědobém horizontu jako adepti na členství, jsou zejména ve východní části státy, které si od projektu naopak slibují přiblížení se vstupu.¹³⁸

Z hlediska geopolitické reality je třeba na sousedskou politiku nazírat také jako na prostředek rozšiřování sféry vlivu Evropské unie. ENP skrz zmíněné cíle nevyhnutelně vede k posilování vzájemných vztahů EU a sousedních států. Důkazem mohou být reakce Ruské federace na ustanovení Východního partnerství, které nepatřily k neklidnějším.¹³⁹

2.2.5 Rozvojová politika

Rozvojová pomoc obecně může být velmi výrazným nástrojem měkké moci a Evropská unie v tomto smyslu rozhodně není pozadu. Více než polovina všech světových prostředků na rozvojovou pomoc plyne právě z EU, což ji činí zdaleka největším poskytovatelem rozvojové pomoci.¹⁴⁰ Prostřednictvím tzv. rozvojové spolupráce uvolňuje tedy Evropská unie významné finanční prostředky třetím zemím.

Politika rozvojové spolupráce ovšem není nijak stará. Právního zakotvení v evropské legislativě se dočkala až s podpisem Maastrichtské smlouvy počátkem 90. let minulého století a stala se jednou z klíčových oficiálních součástí externích

¹³⁷ Pražská deklarace Východního partnerství [online]. 7.5.2009. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/09/78&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>

¹³⁸ THIM, M.: *Geneze a perspektiva Evropské politiky sousedství*. Mezinárodní politika. 4/2007, str. 5

¹³⁹ *Východní partnerství posílí vazby EU s postsovětskými sousedy* [online]. Euractiv.cz. 11.5.2009 [cit. 5.5.2012]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/vychodni-partnerstvi-posili-vazby-eu-s-postsovetckymi-sousedy-005979>

¹⁴⁰ Euroskop.cz – Sekce rozvojová politika. [cit. 26.1.2012]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>

vztahů Unie.¹⁴¹ Do té doby pomoc rozvojovým zemím probíhala bez samostatného právního základu v rámci jiných aktivit EU, zejména společné obchodní politiky a dalších.

Rozvojová spolupráce však patřila od počátku evropského sjednocování mezi pevné pilíře činnosti Společenství, a to i bez právní báze. Již během vyjednávání smlouvy o založení EHS přišla tato otázka na pořad dne, když zejména Francie požadovala úzké vazby svých zámořských území na EHS, a ačkoli byly například Spolková republika Německo s Nizozemskem proti, přidružení těchto zemí („neevropských zemí se zvláštním vztahem k Belgii, Francii, Itálii a Nizozemsku“) se nakonec stalo součástí zakládající smlouvy – členské státy se zavázaly, že budou postupně rušit cla a jiná omezení na zboží pocházející z asociovaných území.¹⁴² Smlouva také zřídila Fond pro rozvoj zámořských zemí a území spravovaný Komisí, do nějž členské státy měly platit pravidelné příspěvky po dobu pěti let. Takto se tedy na evropské půdě zrodila koordinovaná pomoc rozvojovým zemím, v té době především africkým.

V roce 1962 vypršela pětiletá dohoda a bylo třeba vztahy k třetím zemím opět řešit. Dalším důvodem byl Rok Afriky a vůbec dekolonizační proces. Členové Evropského hospodářského společenství se nakonec dohodli na obnovení asociačního vztahu a na základě dohod z kamerunského hlavního města Yaoundé bylo ke Společenství opět „připoutáno“ 18 nezávislých afrických zemí tzv. privilegovanými obchodními vztahy.¹⁴³ Ty byly na konci 60. let opět obnoveny dohodami z Yaoundé II. Ačkoli se nejednalo o oficiální rozvojovou politiku, jak již bylo řečeno, tyto dohody byly podepsány s cílem rozvíjet přidružené oblasti a rozvojová pomoc byla podle nich nejvýznamnějším prvkem asociace.¹⁴⁴

S přístupem Velké Británie ke Společenství vznikla potřeba řešit podobné vztahy také se zeměmi Commonwealthu. K původně k EHS obchodně přidruženým státům, které měly zájem na zachování svých výhod, tak přibyla řada dalších rozvojových

¹⁴¹ FRISCH, D.: *The European Union's development policy. A personal view of 50 years of international cooperation* [online]. European Centre for Development Policy Management. 2008, str. 22. Dostupné z: [http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/E745463054C3EC41C12574D00048D329/\\$FILE/PMR15eng%20Final%20new%20version%20nov%2008.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/E745463054C3EC41C12574D00048D329/$FILE/PMR15eng%20Final%20new%20version%20nov%2008.pdf)

¹⁴² JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 7-8

¹⁴³ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 486

¹⁴⁴ JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 14

zemí. Složitá vyjednávání nakonec vyústila v podepsání dohod z Lomé v roce 1975, na které pak navázaly další, z nichž poslední byla dohoda z Lomé IV z roku 1989, která byla ještě v roce 1995 revidována. Navazující dohody se postupně odvracely od výhradně finanční pomoci a více se soustředily také na jiná témata, například čtvrtá dohoda se zaměřila na spolupráci v oblasti ochrany životního prostředí a také zdůraznila roli lidských práv a demokracie pro rozvoj a potřebu spolupracovat i v této problematice.¹⁴⁵

Důležité je, že stávající systém byl přehodnocen a po dohodách z Lomé byl charakterizovaný jako pomoc zemím AKP (tedy skupině rozvojových zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku). Pro 46 států této skupiny vytvořil preferenční režim ohledně konkrétních kategorií výrobků, jimž byl povolen vstup na trh EHS bez cla, ale také reguloval přímou finanční pomoc těmto zemím ze strany EHS.¹⁴⁶

Ačkoli dohody z Lomé dosáhly dílčích úspěchů a zapojily chudé africké země více do mezinárodního obchodu, je třeba říci, že nenaplnily ambice, které do nich byly vloženy. Kromě nutnosti bojovat s kritikou ze strany GATT¹⁴⁷ s podezřením, že se jedná o porušení zásady nediskriminace, bylo zjištěno, že i když dovoz a vývoz mezi EHS a zeměmi AKP v letech 1975 až 1993 výrazně vzrostl, oboustranná obchodní výměna mezi EHS a rozvojovými zeměmi obecně ve stejném období vzrostla ještě daleko více.¹⁴⁸ Podíl zemí AKP se tedy na celkovém vývozu a dovozu EHS snížil téměř na polovinu ze 7 na 4%.¹⁴⁹

Po schválení Maastrichtské smlouvy a vytvoření „chrámové struktury“ vznikla společná rozvojová politika oficiálně a spadala do druhého pilíře jako součást nově zformované Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Smlouva uvádí hlavní tři cíle rozvojové spolupráce EU:¹⁵⁰

- trvalý hospodářský a sociální rozvoj rozvojových zemí;

¹⁴⁵ JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 22

¹⁴⁶ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 487

¹⁴⁷ Všeobecná dohoda o clech a obchodu, předchůdce Světové obchodní organizace (WTO).

¹⁴⁸ Dovozy z AKP vzrostly o 147%, avšak dovoz ze všech rozvojových zemí o 236%. Vývoz do AKP vzrostl o 185%, ale do všech rozvojových zemí dokonce o 367%. Viz též JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 23

¹⁴⁹ JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 23

¹⁵⁰ Smlouva o EU (původní verze), hlava XVII, článek 130u

- hladké a postupné zapojení rozvojových zemí do světového hospodářství;
- boj proti chudobě v rozvojových zemích.

Při příchodu nového milénia začala Evropská unie řešit, jak by měly pokračovat rozvojové vztahy se zeměmi AKP. Na již neplatné dohody z Lomé nakonec navázala dohoda z Cotonou s již 79 zeměmi AKP, jejíž platnost započatá v roce 2003 má být dvacetiletá. Kromě ekonomického rozvoje se do vyjednávání v souladu se SZBP a prosazování evropských hodnot dostala i témata jako podpora vládnutí, boj proti korupci nebo ochrana lidských práv a v preambuli jsou jako hlavní cíle uvedeny snižování chudoby, udržitelný rozvoj a větší zapojení zemí do světového hospodářství.¹⁵¹ Ani tato dohoda se nevyhnula určité kritice, některým (zejména africkým) státům se mimo jiné nelíbí, že ačkoli je hlavním cílem snižování chudoby, zejména zemědělci nejsou dostatečně podporováni a jejich přístup na evropský trh je díky současnému nastavení společné zemědělské politiky problematický.¹⁵²

Kromě vztahů se zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku, které jsou stále do určité míry speciální, se však Unie postupně zaměřovala i na ostatní regiony. Debaty ohledně uzavřenosti preferenčního zacházení se vedly již od počátku činnosti EHS. Jak již bylo zmíněno, Německo a Nizozemsko prosazovaly větší otevřenost a nikoli jen asociaci původních zámořských regionů preferovaných Francií. K tomu došlo na základě tzv. Všeobecného systému preferencí, kdy i dosud neasociované rozvojové země mohly získat preferenční přístup na evropský trh. Tento systém se stal důležitým krokem ke globálnímu působení integrující se Evropy v rozvojovém světě.¹⁵³ Funguje tak, že jakmile se země stane rozvinutou, systém preferencí se na ní už nevztahuje a naopak nejméně vyspělým zemím (LDC) je dovoleno dovážet vše kromě zbraní a munice bez jakéhokoli cla.¹⁵⁴

Dnes se tedy EU nezaměřuje se svou politikou rozvoje jen na země AKP, ale také na státy Jižní Ameriky, Asie nebo Blízkého východu. Stejně tak má nastavenou spolupráci se zeměmi středomoří a bývalými členy východního bloku ve střední

¹⁵¹ JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 27-28

¹⁵² *The crisis In African agriculture: A more effective role for EC aid?* [online]. Practical Action [cit. 4.6.2012]. Dostupné z: http://practicalaction.org/agriculture_aid

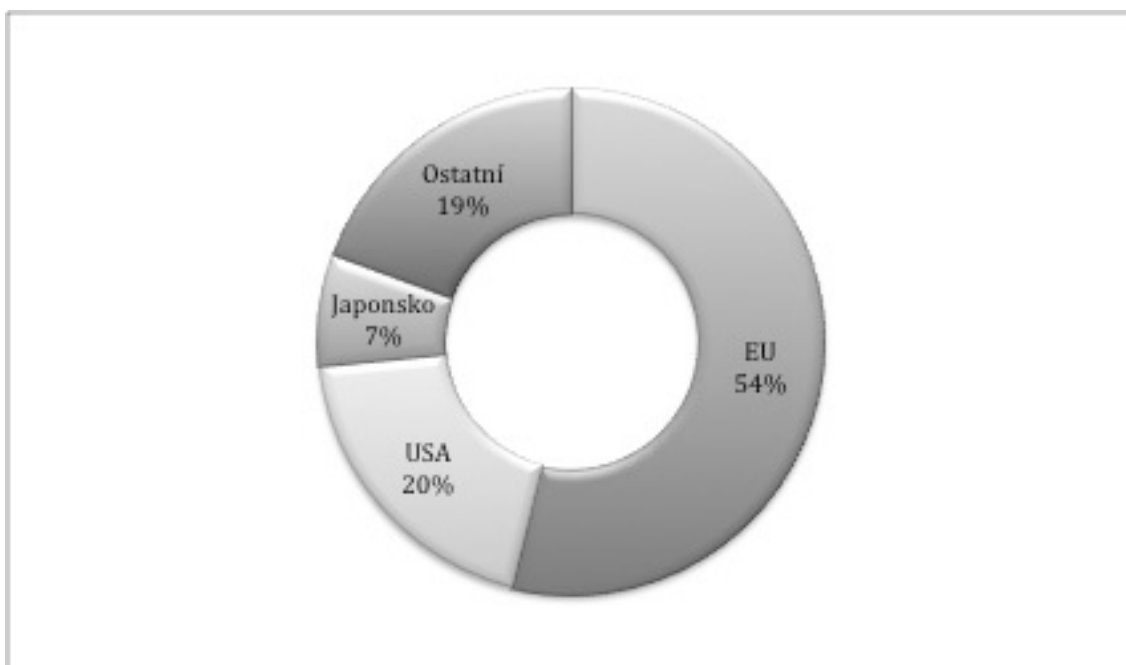
¹⁵³ JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003, str. 34

¹⁵⁴ tamtéž, str. 34

a východní Evropě v rámci Evropské politiky sousedství, jak bylo pojednáno výše. EU tak přispívá na pomoc zemím po celém světě.

Na obrázku 3 je jednoduchý graf ukazující hlavní donory oficiální rozvojové pomoci (ODA)¹⁵⁵ za rok 2010. Je vidět, že z celkového objemu více než 150 miliard amerických dolarů vydaných na ODA v roce 2010 poskytla Evropská unie více než polovinu. Zajímavostí je, že pokud by se EU nepočítala jako celek, Japonsko by bylo předstiženo Velkou Británií, Německem, Francií jednotlivě a také objemem peněz vydaných pouze institucemi EU, nikoli jejími členskými zeměmi.

Obrázek 3: Nejvýznamnější dárci ODA za rok 2010

Zdroj: podle OECD, statistiky dostupné z:

http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html

V současné době rozvojová pomoc Evropské unie směřuje jednak z rozpočtu EU, kde je na ni vyčleněno 2,5 mld. eur, a jednak i mimorozpočtově z Evropského rozvojového fondu (ERF) spravovaného Evropskou komisí a financovaného

¹⁵⁵ Mezinárodní pomoc může mít mnoho druhů. Známe investice, odpouštění dluhů, humanitární pomoc atd. ODA je na rozdíl od většinou jednorázové humanitární pomoci dlouhodobá a koncepční činnost.

členskými státy, z něhož se mezi roky 2007 až 2013 vyčerpalo a ještě vyčerpá téměř 23 mld. eur.¹⁵⁶

Unie je tak vskutku výrazným globálním hráčem na poli rozvojové pomoci a jedním z iniciátorů pomoci rozvojovým zemím. I když pomoc nebývá jednostranně prospěšná a často sleduje i politické či hospodářské zájmy samotné Unie, dává jí tato aktivita silný předpoklad soft power.

2.2.6 Environmentální a klimatická politika

Jak bylo již zmíněno v první kapitole, příkladný boj za zlepšování životního prostředí může taktéž být považován za nástroj měkké moci. Je tomu tak i přesto, že debaty o lidském vlivu na podnebné podmínky jsou přinejmenším nejednoznačné. Environmentální politika se však nezabývá pouze ochranou klimatu, nýbrž celou řadou témat ochrany životního prostředí obecně. Evropská unie patří v této oblasti mezi klíčové světové hráče. „Pro Evropu byla klimatická politika vždy něčím více než jen zachraňováním Země před globálním oteplováním. Také je nástrojem vlivu bloku ve světě a schopnosti vykonávat svou ‚měkkou moc‘.“¹⁵⁷

Klimatická politika může být v souvislosti s měkkou mocí chápána dvojím způsobem. První možností (kterou se zabývá tato část textu) je nahlížet na klimatickou politiku jako na nepřímý nástroj zvyšování a prosazování soft power. Jedná se zejména o vůdčí pozici Evropské unie na globálním poli, která zpětně přináší Evropské unii atraktivitu či obdiv v očích ostatních. Druhá rovina klimatické politiky ve vztahu k měkké moci je pohled jako na důsledek soft power EU. Díky tomu, že Evropská unie disponuje měkkou mocí, má sílu na prosazování určitých nových přístupů nebo pravidel. Ale právě tato vedoucí pozice zpětně opět její soft power posiluje.

¹⁵⁶ Euroskop.cz – Sekce rozvojová politika. [cit. 26.1.2012]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>

¹⁵⁷ CHAFFIN, J.: *Libyans determined to direct own reconstruction*. Financial Times [online]. 7.9.2011 [cit. 24.5.2012] Dostupné z: <http://blogs.ft.com/brusselsblog/2011/09/libyans-determined-to-direct-own-reconstruction/#axzz1vd6vsuVP>

Politika Evropské unie zaměřená na šetrné zacházení se životním prostředím patří mezi mladší činnosti uskupení. V souvislosti s globální praxí postupného zvyšování povědomí o těchto otázkách se Unie environmentální problematikou začala zabývat v 70. letech minulého století, jenže první explicitní zmínky se objevily až v Jednotném evropském aktu v polovině let osmdesátých¹⁵⁸, který do Smlouvy o Evropském hospodářském společenství připojil článek, v němž se mimo jiné píše, že „(...) Komise bude ve svých návrzích (...), jež se týkají zdraví, bezpečnosti, ochrany životního prostředí a ochrany spotřebitele, brát za základ vysokou úroveň ochrany.“¹⁵⁹ Kromě této formulace doplňuje dokument do zakládajících smluv část, která se přímo týká ochrany životního prostředí a v této oblasti definuje tři základní cíle, kterými jsou:¹⁶⁰

- udržovat, ochraňovat a zdokonalovat kvalitu životního prostředí;
- přispívat k ochraně lidského zdraví;
- zajišťovat uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů.

Politika zaměřující se na ochranu životního prostředí a udržitelný rozvoj nebyla obsažena v zakládajících smlouvách a nepatřila tedy mezi priority během počátků integračního procesu. Postupem času však problematika nabývala na významu a navíc další evropské politiky (např. ta zemědělská) se životním prostředím jednoznačně souvisely. Jedním z důvodů jejího postupného zařazování do primárního práva EU byla podle britského ekonoma Dennise Swanna i skutečnost, že je součástí komplexnější otázky životní úrovně obyvatel, k jejímuž postupnému zvyšování se Společenství zavázalo v Římských smlouvách, respektive ve Smlouvě o EHS.¹⁶¹ Otázka byla nejprve zakomponována jako interní záležitost, ale postupem času šlo Unii čím dál více o prosazování kroků také na zahraničním poli, čímž se tato politika stávala jedním z ukazatelů unijní měkké moci ve světě.

Ještě větší důraz na otázky klimatu a ochrany životního prostředí kladli tvůrci Maastrichtské smlouvy, kdy k třem cílům výše nejen že přidali čtvrtý, který odrážel

¹⁵⁸ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 492

¹⁵⁹ Jednotný evropský akt, kapitola II, oddíl 2, článek 18

¹⁶⁰ tamtéž, článek 25

¹⁶¹ SWANN, D.: *European Economic Integration*. Cheltenham: Edward Elgar. 1996, str.53-54 In FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 492

i zahraničně-politickou ambici prosazovat řešení těchto problémů globálně („podpora opatření na mezinárodní úrovni čelících regionálním a celosvětovým problémům životního prostředí“¹⁶²), ale také výslovně definovali politiku životního prostředí a vyjádřili potřebu aplikovat prvky ochrany přírody ve všech dalších unijních politikách.“¹⁶³ Posilování tohoto tématu posléze pokračovalo vznikem speciální instituce – Evropské agentury pro životní prostředí, která poskytuje informace jak členským státům, tak i třetím zemím, a přijetím akčního programu na roky 2002 až 2012, který jako klíčové priority environmentální politiky definoval boj proti klimatickým změnám, ochranu přírody a biologické rozmanitosti, ochranu zdraví a odpovědné nakládání s přírodními zdroji a odpadem.¹⁶⁴

Právě v období od počátku 90. let Unie (ještě jako ES) zintenzivnila své snahy o celosvětovou debatu a o vůdčí pozici při řešení globálních environmentálních problémů. Symbolem této skutečnosti je zejména její činnost na tzv. Summitu Země v Rio de Janeiro v roce 1992 a na něm přijaté Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. Ještě důležitějším však byl její tzv. Kjótský protokol vyjednávaný o pět let později.

Ten, ač často kritizován zejména pro svou neefektivitu a nedostatečnou vymahatelnost, je vlajkovou lodí společných evropských snah o klíčovou roli v této oblasti. Schválení dokumentu nebylo jednoduché a Evropské společenství sehrálo v ratifikačním procesu za neochoty zejména USA a jen nepatrných závazků například Číny nebo Indie jednu z rozhodujících a nejaktivnějších úloh. Během vyjednávání nejen, že EU navrhla největší snížení emisí a přijala nejvyšší závazek redukce mezi hlavními industrializovanými zeměmi (-8 procent), ale především pak po nástupu Bushovy administrativy ve Spojených státech (a s ním souvisejícím americkým odmítnutím se k dokumentu připojit) nejvýznamněji přispěla k jeho záchraně. „EU prováděla (v této době, tj. na počátku milénia – pozn. aut.) ‚měkkou‘ vůdcovskou strategii. Kromě spoléhání na svou obecnou politickou a ekonomickou váhu EU celkově uplatnila ‚směr určující‘ vůdcovství, primárně založené na zdrojích

¹⁶² Smlouva o Evropské unii (maastrichtské znění), hlava XVI, článek 130r

¹⁶³ tamtéž

¹⁶⁴ Euroskop.cz – Sekce životní prostředí. [cit. 16.6.2012] Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>

měkké moci, což znamená ‚vůdcovství příkladem‘, diplomacie, přesvědčování a argumentace.“¹⁶⁵

Environmentální činnost je pro Evropskou unii o to větším nástrojem soft power, protože alespoň na tomto poli působí víceméně jednotně. V předchozích částech této práce je několikrát zdůrazněno, že jakákoli snaha Evropské unie stojí a padá s tím, zda je jednotná nebo zda jednotlivé členské státy přebíjí její význam a EU jako celek působí roztržštěně. Co se mezinárodních aktivit v této oblasti týče, jednota nese své ovoce. „(...) Jak Evropské společenství (reprezentováno Evropskou komisí), tak členské státy jsou zastoupeny v mezinárodních vyjednáváních o klimatu, i když převážně jednají společně a jsou uznávány jako jednotný aktér.“¹⁶⁶

¹⁶⁵ OBERTHÜR, S., KELLY, C. R.: *EU Leadership In International Climate Policy: Achievements and Challenges*. Str. 36 Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03932720802280594>

¹⁶⁶ tamtéž, str. 38

3. Zhodnocení současné měkké moci EU

Druhá kapitola, která charakterizuje konkrétní zdroje a nástroje unijní soft power, je jakýmsi podkladem pro celkový závěrečný souhrn v podobě kapitoly třetí. Ta charakterizuje obecnou pozici Evropské unie v mezinárodním systému se zřetelem na její měkkou moc.

Snahou je se zde zamyslet, jak si Evropská unie stojí ve světě v současné době, resp. v posledních několika letech. Třetí kapitola bere ohledy jak na některé faktory měkké moci, jež byly předmětem předchozí části textu, tak na komplexněji pojatou problematiku pozice Evropské unie v mezinárodním řádu s ohledem na její soft power.

Poslední kapitola se tak pokouší o nastínění pozadí zahraničně-politického postavení EU ve všeobecné rovině. Nejedná se o podrobný empirický rozbor jako u předcházející kapitoly, nýbrž o úvahu, jak velká a důležitá role v mezinárodních vztazích Evropské unii v současné době náleží.

3.1 Evropská unie jako globální vůdce?

Evropská unie bývá skloňována s řadou celospolečenských témat. Dalo by se říci, že agenda Unie obsáhne všechny zásadní oblasti mezinárodních vztahů – ať se jedná o otázky politické, ekonomické, sociálně-kulturní nebo třeba právní, EU většinou stojí v popředí takových debat.

John McCormick se ve své knize *The European Superpower* zabývá úlohou Evropské unie ve světě a implikací pro Spojené státy, které podle něj pomalu přicházejí o post výlučné supervelmoci ve světě. Snaží se odpovědět na otázku, zda je EU supervelmocí, a k tomu měkká moc samozřejmě patří. Jak nepřímo poznamenal také Brzezinski (z první kapitoly této práce), nejen tvrdá, ale také měkká složka moci je velmi důležitá pro aktéra, který má globální mocenské ambice.

Sám McCormick se odkazuje na takovou definici supervelmoci, která obsahuje čtyři základní podmínky. Kromě dostatečné vojenské síly, globálních zájmů a statusu uznaného dalšími mocnostmi je to schopnost prosazovat určité vzorce chování na celosvětové scéně.¹⁶⁷ Zejména poslední předpoklad poukazuje na normativní moc Evropské unie, kterou popisuje část druhé kapitoly. Tato schopnost Unii neschází, a to je jeden z důvodů vedoucích ke skutečnosti, že je EU významná spíše z hlediska soft power než hard power. „EU je odmítavá k nátlaku (...), protože je multinárodním aktérem, jež je věrný institucionálním a právním procesům, které jsou transparentní a dobrovolné. Taktika tvrdé moci by šla proti jejímu normativnímu charakteru.“¹⁶⁸

Je však zřejmé, že každý na obsah pojmu „supervelmoc“ nazírá jinak. A právě Evropané pravděpodobně vnímají tento termín spíše jako synonymum sounáležitosti než útlaoku. Pro „evropské lídry je status supervelmoci odvozen více od rozšíření spolupráce než svrchovanosti.“¹⁶⁹ Z tohoto tvrzení se zdá být jasné, že Evropská unie je předurčena ke snaze co nejvíce aplikovat měkkou sílu, už jen díky tomuto pohledu na svět. Podle Nye je mezinárodní spolupráce jasně na straně soft power, kdežto se svrchovaností je to přesně opačně.

Je třeba říci, že Evropská unie je samozřejmě často terčem různých kritik, ať již ze zahraničí, tak také z „vlastních řad“, tedy samotných občanů EU. „Evropa postrádá zřetelnou identitu (...). Její zahraniční politiky jsou zamlžené protichůdnými zájmy a ochromeny zátěží historických vztahů mezi jejími členskými státy. (...) Pro většinu obyčejných Evropanů není EU o mnoho více než chladná byrokracie produkující spíše hloupě znějící politiky a regulace.“¹⁷⁰

Ačkoli McCormick vyjmenovává výše zmíněné problémy, které jednoznačně omezují měkkou moc EU, dochází k názoru, že Evropská unie je skutečnou velmocí, a porovnává ji se Sovětským svazem v době studené války. Ten byl podle něj schopen Spojeným státům americkým konkurovat jen v rovině militaristické a ideologické,

¹⁶⁷ MCCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007, str. 17

¹⁶⁸ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 14. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

¹⁶⁹ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastihuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 325

¹⁷⁰ MCCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007, str. 110

zatímco EU dnes nabízí alternativu v celé řadě oblastí včetně ekonomické, politické, ideové, sociální a kulturní.¹⁷¹

Autor také hovoří o europeismu – procesu šíření evropských hodnot – a srovnává ho s amerikanismem. Takové srovnání přehledně ukazuje obrázek 4, kde je vidět, že podle McCormicka je na počátku milénia větší důraz na soft power dáván v EU, naproti tomu USA se spíše od měkké moci přiklonily k tvrdé složce. Stejně tak je patrná přítomnost dalších aspektů, které souvisejí s měkkou mocí, mimo jiné větší důraz na mír, multilaterální styl vyjednávání nebo snaha o udržitelný rozvoj. „V mezinárodních vztazích europeismus zdůrazňuje postmoderní hodnoty míru, multilateralismu, internacionalismu, měkké moci a civilních prostředků pro řešení konfliktů.“¹⁷²

Obrázek 4: Srovnání europeismu a amerikanismu

Europeismus	Amerikanismus
Mír	Válka
Multilaterální	Unilaterální
Internacionalismus	Nacionalismus
Měkká moc	Tvrdá moc
Civilní	Vojenský
Liberální světový názor	Realistický světový názor
Udržitelný rozvoj	Konzum
Celosvětový	Provinční
Postmoderní	Moderní
Sociální hodnoty	Materialismus
Společenství	Individuum
Spoléhání na stát	Spoléhání na sebe
Sociální liberalismus	Sociální konzervatismus
Progresivní	Ortodoxní
Světský	Náboženský
Skromný	Ambiciózní
Pragmatický	Utopický
Ustálený	Neusazený
Averze k riziku	Tolerance rizika
Minulost	Budoucnost

Zdroj: McCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007, str. 167 (vlastní překlad)

¹⁷¹ McCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007, str. 174

¹⁷² tamtéž, str. 167

Je však nutno říci, že uvedená tabulka se zdá být do značné míry jednostranná, protože na první pohled to vypadá, že většina kladně vnímaných vlastností je zde připisována Evropanům (např. mír, udržitelný rozvoj, progresivita nebo pragmatismus), kdežto ty (subjektivně) zápornější jsou majoritně přiřazeny k Američanům (válka, konzum, ortodoxnost či utopie). Je velkou otázkou, zda jsou v obrázku popsané vlastnosti rozdělené přesně takto, o čemž lze polemizovat.

Závěry jsou však podobné jako v případě analýzy Teresy La Porte, která píše, že je svým významem předurčena ke globálnímu vládnutí. „Je to nadnárodní organizace, která kombinuje nezávislost autonomní instituce se závislostí mezivládní.“¹⁷³

Problémem současné Evropské unie je ale stále čitelnost, resp. nečitelnost, „jednotné“ zahraniční politiky a skutečnost, že pro některé lidi je stále komplikované rozumět tomu, jaké priority zastává EU jako celek. Tito lidé „mohou mít názory na to, co reprezentuje Británie nebo Francie nebo Německo nebo Skandinávie, ale koncepty EU jsou stále rozmazané.“¹⁷⁴ Avšak Lisabonská smlouva a změny, které přinesla a ještě přinese, si – jak je zmíněno v předcházející kapitole – kladou za cíl tento problém odstranit nebo alespoň minimalizovat. Ještě není jasné, do jaké míry se to podaří, ale už jen fakt, že Unie si nutnost toto změnit uvědomuje a činí aktivní kroky s ní spojené, je pozitivní.

Pokud se Evropské unii nakonec podaří prosadit takové změny zahraniční politiky, které by vedly k alespoň částečnému sjednocení v tom smyslu, že by EU více a častěji „hovořila jedním hlasem“, znamenalo by to zcela jistě další posílení její pozice. Jasně by totiž vyslala signál, nejen že má ambice být jedním z hlavních spolutvůrců dnešní mezinárodní reality, ale také vůli (což s sebou nese ochotu členských zemí) tyto ambice naplnit. Dnes však Unie stále není příliš schopná produkovat viditelnou zahraniční politiku, která by byla očekávaná od supervelmoci.¹⁷⁵ Sladit politiky členských zemí tak, aby alespoň v nejzásadnějších zahraničně-politických tématech vznikalo co nejméně třecích

¹⁷³ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 12. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

¹⁷⁴ McCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007, str. 142

¹⁷⁵ tamtéž, str. 110

plach (aby nebyla narušena efektivita společné politiky), je však velkou výzvou, protože politická integrace musí zákonitě být problémem s nelehkým řešením. Navíc v době, kdy se podle mnohých rozhoduje o dalším směřování integračního procesu, je diskuze o konkrétních řešeních sjednocování jednotlivých politik přinejmenším vedlejší.

Současnou Evropu srovnává s USA jakožto velmocí také Jeremy Rifkin ve své publikaci *Evropský sen*, a podobně jako McCormick se kloní k názoru, že Evropská unie má potenciál se stát ideovým lídrem planety. Svůj rozbor předkládá na srovnávání tzv. amerického snu s nově definovaným evropským snem, když tvrdí, že – zatímco ten americký upadá – evropský sen bude udávat směr nové době.

Evropský sen souvisí s mentalitou a kulturou, která je tradičně připisována Evropanům. Na rozdíl od Američanů, u kterých se za jejich možná nejvýznamnější rys považuje výrazný individualismus, Evropané pěstují více sociální citění. Co se úspěchu týče, Američané jsou vysoce orientováni na úspěch, který je však dle jejich představy velmi úzký. Američané většinou měří úspěch penězi, hmotným majetkem nebo jinými hmatatelnými faktory. Z toho plyne kritika jejich přílišného materialismu.¹⁷⁶ Evropané naopak vidí úspěch ze širší perspektivy než jen z pohledu kariéry a finančního zajištění. Dbají více také na osobní rozvoj, rodinu, ale také společenský život, zábavu a volný čas.

Tyto charakteristické rysy vyústily v aplikaci tzv. sociálního státu. „Sociální stát se měl stát prostředkem jak vyvážit obě teorie (kapitalismus a socialismus – pozn. aut.) a třídám zabránit, aby vstoupily do otevřené války a došlo k revoluci ulice. Tento velký evropský kompromis z velké části vyšel.“¹⁷⁷

Právě toto všechno je podle Rifkina důvod, proč by měly evropské ideje postupem času převládnout nad těmi americkými. Evropa totiž nabízí ideální alternativu mezi hraničním americkým individualismem a naopak extrémním asijským kolektivismem. „Americký sen se příliš soustředí na osobní materiální prospěch

¹⁷⁶ LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010, str. 87

¹⁷⁷ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastíňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 167

a jen málo se dotýká blahobytu člověka v širším slova smyslu, přiměřeného světu rostoucího rizika, různorodosti a vzájemné závislosti. (...) Zatímco Americký sen se vyčerpává a odumírá v minulosti, nový Evropský sen se právě rodí. Je to sen, který mnohem lépe odpovídá příští fázi cesty lidského pokolení a který slibuje, že celosvětovému vědomí dodá lidskou dimenzi, přiměřenou stále provázanější a komplexnější společnosti. Evropský sen dává přednost vztahům ve společenství před individuální nezávislostí, kulturní různorodosti před asimilací, kvalitě života před hromaděním majetku, udržitelnému rozvoji před neomezeným materiálním růstem, zábavě před tvrdou dřinou, všeobecným právům a právům přírody před vlastnickými právy a celosvětové kooperaci před jednostranným uplatňováním moci.¹⁷⁸

V minulých kapitolách bylo několikrát řečeno, že vůdcovství je důležitým předpokladem silné soft power. Pokud stát nebo jiný aktér dokáže jít příkladem a inspirovat ostatní, je to dobrý základ této složky moci. Pokud se pomine vůdcovství v konkrétních oblastech charakterizovaných v minulé kapitole (např. klimatická politika nebo rozvojová pomoc), a přejde se na celkový model, který používá Evropská unie, lze vidět, že také zde dochází k určitému ovlivňování dalších světových aktérů i na jiných kontinentech včetně Afriky nebo Asie, kdy téměř každé regionální uskupení jakékoli hloubky čerpá ze zkušeností Evropské unie.

Příkladem za všechny může být Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN). Toto regionální uskupení desítky států v tomto roce slaví 45 let své existence. Na oficiálních stránkách se lze dočíst, že cíle sdružení jsou urychlení hospodářského růstu, sociálního pokroku a kulturního rozvoje; prosazování regionálního míru a stability v souladu s Chartou OSN; podpora aktivní spolupráce v ekonomické, sociální, kulturní, technické, vědecké a administrativní oblasti; poskytování vzájemné pomoci ve vzdělanostní, profesní, technické a administrativní sféře; efektivnější spolupráce ve využití zemědělství a průmyslu nebo expanzi obchodu; podpora studií jihovýchodní Asie a udržování blízké a prospěšné spolupráce

¹⁷⁸ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 11 až 12

s existujícími jinými sdruženími s podobnými záměry.¹⁷⁹ Při letmém pohledu na tyto cíle je zřejmé, že jsou více méně podobné těm, které neustále veřejně proklamuje EU. Co se týče samotného fungování a hloubky integrace, ASEAN si pohrává s myšlenkou vytvořit jakési zrcadlo Evropské unie v jihovýchodní Asii již od svého vzniku.¹⁸⁰ „Skupina východoasijské vize“¹⁸¹ vydala řadu doporučení, která by v případě realizace vydláždila cestu asijské verzi Evropské unie.“¹⁸²

Z výše uvedeného vyplývá, jakou přitažlivostí disponuje model Evropské unie, jejíž sjednocovací proces vedle dílčích problémů přinesl členům velkou řadu výhod a který je rozhodně výraznou inspirací pro jiné celky v jiných regionech, jejichž členové chápou, že vzájemnou spoluprací lze mnohé získat. Atraktivitou oplývá také určitá evropská mentalita vycházející z kulturních hodnot. Tyto hodnoty jsou většinou považovány za správné a hodné následování. „Evropské cítění dává prostor jak individuálnímu duchu, tak kolektivní odpovědnosti. Evropský sen se stane ideálním jak pro Západ, tak Východ do té míry, do jaké dokáže jeho vize vstřebat to nejlepší z amerického i asijského pohledu na svět.“¹⁸³ „Navíc,“ jak dodává Teresa La Porte, „evropská společnost požívá vyšší životní standard, má základní zdravotní služby, vzdělání a bydlení kryté a okupuje nejvyšší světové příčky ve vědeckém a technologickém vývoji.“¹⁸⁴

Unie je také ve světě vnímána v dobrém světle. Z průzkumů veřejného mínění vyplývá, že v roce 2009 byla veřejná podpora lidí mimo Evropu pro Evropskou unii vysoká. Na otázku, jak vnímají EU odpovědělo 56% respondentů z USA nebo dokonce 69% z Ruska, že pozitivně.¹⁸⁵ Unie je také ve vzrůstající míře ve světě

¹⁷⁹ ASEAN – About ASEAN [cit. 16.6.2012]. Dostupné z: http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html

¹⁸⁰ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 391

¹⁸¹ Skupina vytvořená členskými státy ASEAN, Čínou, Japonskem a Jižní Koreou a zabývající se budoucností regionu.

¹⁸² RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 391

¹⁸³ tamtéž, str. 396

¹⁸⁴ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 18. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

¹⁸⁵ Opinion 3. *Global Eyes: How the World Views the EU* [online]. Mostra, str. 17 a 25. Dostupné z: <http://www.opinioncorner.eu/3/#/en/17/>

považovaná za globálního hráče.¹⁸⁶ „V závislosti na publiku je EU atraktivní pro své demokratické normy, model regionální integrace, odhodlání k zvyšování počtu členů, historii překonání násilné minulost a tak dále.“¹⁸⁷

3.2 Současná krize Evropské unie

Prostor je vhodné věnovat i komplikacím, jež provázejí fungování Evropské unie v této době. Jedná se o dluhovou krizi eurozóny. Ta by totiž mohla mít významný dopad na měkkou moc Evropské unie ve světě, zejména tehdy, pokud by se nepodařilo dosáhnout shody na co nejefektivnějším řešení, jak vyvést země platící eurem z potíží. Krize eurozóny se přirozeně dotýká celé Evropské unie a vyvolala diskuze o budoucnosti integrace jako takové. Zdá se tedy, že v současné době stojí Unie na rozcestí, kde je třeba se rozhodnout, jak dál nakládat s integračním procesem Evropy.

Tato krize má vlastně dvě roviny – hospodářskou a politickou. V počátcích se projevoval jen její ryze ekonomický charakter, kdy se „schovala“ za krizi globální. Hlavními ekonomickými problémy byly zejména stálý dramatický nárůst veřejného dluhu členů eurozóny jako důsledek krize finanční, stále více se rozcházející jejich zůstatky běžného účtu platební bilance a také fakt, že veřejné finance jsou nadále v područí neregulovaných kapitálových trhů.¹⁸⁸ Tento hospodářský rozměr problému samozřejmě EU jako takové na měkké moci nepřidává. Evropská měnová unie, jakožto jedno z hlavních center světové ekonomiky (4 země EU jsou v G7 a tři z nich v eurozóně) a jeden z nejsilnějších účastníků mezinárodního obchodu, totiž poprvé čelí problémům, které do jisté míry ohrožují její další existenci. Na druhou

¹⁸⁶ *EU is increasingly perceived worldwide as a global player* [online]. Bertelsmann Stiftung. 12.12.2007 [cit. 26.6.2012]. Dostupné z: http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xchg/bst_engl/hs.xsl/nachrichten_84386.htm

¹⁸⁷ CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001, str. 14. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

¹⁸⁸ BUSCH, K., HIRSCH, D.: *Europe at the Crossroads. Ways Out of the Crisis* [online]. Friedrich Ebert Stiftung. 5/2011 [cit. 27.6.2012]. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/08066.pdf>

stranu je třeba říci, že situace není tak špatná, jak se někdy zdá. I v době krize si Unie například drží lepší ukazatele zaměstnanosti než Spojené státy.¹⁸⁹

Ekonomický rozměr není to jediné, co Unii dnes trápí. Později se tyto problémy totiž promítly do krize politické. Současné potíže vyústily v rozsáhlé debaty o smyslu a poslání integračního procesu vůbec a způsobily tak, že se Unie otřásá v základech. Politické otázky vycházejí z těch ekonomických. Poměrně časté vyjadřování evropských politiků zejména vlivnějších zemí ve smyslu nutnosti dalších pravidel či hlubší integrace (hovoří se zejména o bankovní a fiskální unii), ústí v neshody některých členských států. V tuto chvíli se dá ohledně dalšího vývoje jen spekulovat. Na zodpovězení otázky, zda a jak rychle se podaří eurozóně stabilizovat, je třeba si ještě počkat. Jisté je jen to, že analogickou krizí si Společenství již v minulosti prošlo.

Při určitém zjednodušení se v 60. letech jednalo o obdobné, poměrně zásadní neshody mezi členskými státy a také evropskými institucemi ohledně budoucího směřování integrace. Tehdy krize trvala několik let a byla doprovázena francouzskou „politikou prázdné židle“, díky níž se EHS prakticky nepohnulo po dobu jejího trvání z místa, jelikož schvalování zásadních témat k jednání nebylo bez aktivní francouzské účasti možné. Jablkem sváru byl i tehdy rozpor mezi posilováním nadnárodní dimenze Společenství a zachováváním čistě mezivládního charakteru.¹⁹⁰ O podobný problém se jedná i dnes. Zatímco některé členské státy prosazují hlubší integraci, jiné preferují se již dále nesjednocovat. Tehdejší problémy trvající několik let se však podařilo překonat a dnes je jim největší prostor věnován v učebnicích dějin evropské integrace.

Vzhledem k tomu, že krize nejsou ničím výjimečným a potýká se s nimi v různých dobách řada států, by problémy dočasného charakteru z hlediska přitažlivosti EU pravděpodobně nenadělaly tolik škody – krize přicházejí a odcházejí všude ve světě. Problémem tedy není až tolik krize samotná, jako spíše současná neschopnost nalézt

¹⁸⁹ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 18. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

¹⁹⁰ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009, str. 91

její adekvátní řešení. Tato nedostatečná aktivita představuje ohromné riziko, že ostatní aktéři zásadně změní pohled na Evropskou unii a její akceschopnost, což by zcela jistě přineslo změnu v rozložení měkké moci.

Současná situace nejen, že podněcuje debaty o dalším směru integrace, ale také oživuje obavy z nutnosti integraci přehodnotit a vrátit se o několik kroků zpět, což ještě nemá v historii EU precedens. Navíc dokonce přináší určitou možnost nejen rozpadu eurozóny, ale celé Evropské unie. Otázkou je, co by nastalo po takové události. To sice nikdo neví určitě, nicméně se dá očekávat, že dopady by byly značně negativní. Hlavní analytik německé banky LBBW Gernot Griebing je například přesvědčen, že rozpad eurozóny by mohl vést k neřízenému chaosu a ohrozit právě ten pečlivě budovaný mír, který je jedním ze zdrojů evropské měkké moci. Na druhé straně ale tvrdí, že daleko pravděpodobnějším scénářem je cesta k fiskální a dokonce politické unii.¹⁹¹

Zmíněná krize má však i další důsledky pro unijní měkkou moc, než „jen“ úbytek kredibility díky neschopnosti nalézt východisko. Dalším problémem je, že se v souvislosti s těmito problémy zjistilo, že Řecko zkreslovalo svá statistická data a že se tedy do eurozóny dostalo v rozporu s náročnými kritérii, která každý členský stát prahnoucí po přijetí společné měny musí splnit. Navenek tyto informace vysílají signál, že EU není schopna dohlédnout na splnění zásadních podmínek, při jejichž nedodržení by se jednotná měnová oblast mohla destabilizovat, což je přesně to, co se stalo. Zde se přímo nabízí otázka, jak má EU hrát úlohu jednoho z globálních lídrů, když není pořádně schopna udržet pořádek ve vlastním společenství.

Posledním zásadním potenciálním problémem, který současná krize přináší pro budoucí vývoj měkké moci EU, je situace, kdy přestává fungovat klasický evropský sociální stát. Evropské země v důsledku stále se nelepšících ekonomických prognóz škrtají, kde se dá, a odsuzují tak sociální stát k pomalému zániku. Právě ten však byl mnohými autory považován ve spojení s celkovým společenským pohledem na svět za faktor evropské soft power, jak bylo řečeno výše.

¹⁹¹ *Nekontrolovaný rozpad eurozóny by ohrozil mír v Evropě, tvrdí bankéř.* iHned.cz. [online] 30.4.2012 [cit. 27.6.2012]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-55656490-nekontrolovany-rozpad-eurozony-by-ohrozil-mir-v-evrope-tvrdi-banker>

Ekonomické problémy se navíc stále nedaří zastavit. V současnosti se dokonce podobné problémy přelévají do jiných zemí a nezastaví se ani před členy původní zakládající šestky. Důkazem je Itálie s Francií, které mají zásadní potíže krotit své astronomické dluhy. Zatím jako poslední své problémy ohlásilo Španělsko, které pravděpodobně nastupuje na řeckou dráhu. A lze pouze spekulovat o tom, co s eurozónou udělá „druhé Řecko“, které je však nepoměrně větší a ekonomicky významnější.

V předchozí kapitole zmíněný Ende Landaburu, který zastával pozici generálního ředitele pro vnější vztahy Evropské komise, v roce 2005 uváděl společnou evropskou měnu jako jeden z hlavních pilířů soft power Evropské unie. Euro, jakožto druhá největší rezervní měna světa, podle něj podtrhávalo úspěch integračního procesu.¹⁹² Dnes se jeho slova zdají přinejmenším zveličená, protože euro – místo toho, aby bylo výkladní skříní zdárného směřování integrace – bojuje o přežití a velkou měrou navíc přispívá k pochybnostem ohledně směřování Unie minimálně v poslední dekádě.

Euro přitom má z hlediska soft power poměrně výrazný potenciál. Společná měna zaváděná v takovém rozsahu mezi různými zeměmi nemá dodnes obdoby. Jen před několika málo roky ASEAN vážně uvažoval, že na území svých členských států zavede taktéž společnou měnu na základě příkladu eura.¹⁹³ Tento potenciál však stále může naplnit. Pokud se lídři členských zemí dokáží dohodnout na jednoduchých opatřeních, která budou všemi dodržována a vyvedou eurozónu potažmo celou Unii z největších potíží, mohla by z této situace Evropská unie vyjít posílena a její měkká moc by se tak naopak zvýšila.

Myšlenka eura nebo obecně měnové unie totiž není apriorně špatná. Přijetí společné měny, pokud je uskutečněno na vyhovujícím teritoriu (tzv. optimální měnové oblasti), s sebou přináší řadu pozitiv. Pokud ovšem není doprovázeno další ekonomickou integrací, dochází k rozpolcení, kdy vlivy jdou jak z centra, tak

¹⁹² LANDABURU, E.: *Hard Facts about Europe's Soft Power* [online]. Europe's World. 2006. Dostupné Z: http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/ArticleView/ArticleID/21147/HardfactsaboutEuropessoftpower.aspx

¹⁹³ RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005, str. 393

z členských států, z nichž každý má jiné ekonomické podmínky a tedy jinou měnovou politiku. „Euro přineslo evropské integraci kladné efekty, ale pro vytvoření přirozeně stabilního prostředí musí proces integrace pokračovat dále k fiskální unii.“¹⁹⁴

3.3 Dílčí shrnutí

Lze konstatovat, že Evropská unie je přes veškeré nešvary a problémy ve světě naprostým fenoménem, který do této doby nemá obdoby. Někdy bývá evropskému integračnímu projektu dokonce připisována nejúspěšnější soft power historie.¹⁹⁵ Míra, s jakou jsou země integrovány, je bezprecedentní a zasahuje do značného množství oblastí života.

I navzdory problémům, se kterými se potýká či v minulosti potýkala, již několikrát prokázala, že ve světě svou váhu má. „I když je pravda, že EU stále musí čelit potížím takové důležitosti jako rostoucí skepse mezi voliči nebo nedostatek jednoty mezi členskými zeměmi, existuje dostatečný důkaz, který ukazuje na její vůdčí schopnosti (...) ve smyslu moci přesvědčovací a normativní, kterou, jak se zdá, současný mezinárodní kontext vyžaduje.“¹⁹⁶ Můžeme jmenovat řadu již dosažených úspěchů integrace, mezi jinými mírové uspořádání a stabilní bezpečnostní situaci, rozsáhlou ekonomickou spolupráci nebo dosažení prostoru bez vnitřních hranic. V tuto chvíli se však nedá konstatovat úspěch měnové unie, protože s eurem jsou spojeny v současnosti výrazné problémy, který obraz Evropské unie ve světě do značné míry poškozují.

Avšak EU také svou činností aktivně zvyšuje své mezinárodně-politické postavení. Unie je globálním lídrem v celé řadě oblastí včetně snah o ochranu životního prostředí nebo poskytování pomoci rozvojovým zemím. To vše samozřejmě přispívá k tomu, že je viditelná a patří k hlavním aktérům mezinárodní politiky.

¹⁹⁴ KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E.: *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. Praha: C. H. Beck. 2006, str. 298

¹⁹⁵ DE GOUVEIA, P. F., PLUMRIDGE, H.: *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy* [online]. The Foreign Policy Centre. 11/2005, str. 7. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/657.pdf>

¹⁹⁶ LA PORTE, T.: *The Power of the European Union In Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011, str. 12. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

Velké předpoklady atraktivity a tím i měkké moci má Evropská unie ve své kultuře a s ní spojené mentalitě a životním stylu. Ten sází spíše na společnost a sociální skupiny více než na jednotlivce, vyznává rovnováhu mezi prací a dalšími oblastmi života nebo toleruje kulturní rozmanitost.

EU je převážně vnímána jako aktér upřednostňující měkkou sílu před tvrdou. „V multilaterálním světě vojenská moc nestačí na získání dalších zemí pro spolupráci na sdílených problémech. Mezinárodní instituce jako EU (...) pracují ve vzrůstající míře na principech osvíceného vlastního zájmu a recipročního altruismu.“¹⁹⁷

Za hlavní problémy, které v tuto chvíli Unii sužují v souvislosti se soft power, se dají považovat dvě skutečnosti. Tou první je stále nedostatečná jednotná zahraniční politika. Je otázkou, zda je vůbec možné mít společnou zahraniční politiku tolika států. Sama Evropská unie však tuto ambici veřejně proklamuje, stále se jí ale nedaří tento cíl do uspokojivé míry naplnit. Tento fakt s sebou přináší menší čitelnost pro zahraniční partnery a také složitější proces vytváření politiky a s tím spojenou sníženou akceschopnost.

Druhým klíčovým faktorem, který působí na oslabování měkké moci, je současná krize či spíše neschopnost jejího řešení. Krize se navíc přelévají také do politické roviny a vyústily v debaty o smyslu integrace. Otázka dalšího směřování Evropské unie tak není vyřešena a navíc stále není zažehnána hrozba nutnosti její zásadní proměny.

¹⁹⁷ LEONARD, M., ALAKESON, V.: *Going Public. Diplomacy for the Information Society*. London: Foreign Policy Centre. 2000, str. 36

Závěr

Soft power je stále poměrně mladou kategorií používanou při studiu mezinárodních vztahů. Znamená moc státu (či jiného aktéra mezinárodních vztahů), která se nezakládá na tradičním pojetí moci v podobě materiálních prostředků. Naopak tomuto realistickému pojetí oponuje s argumentem, že moc se může zakládat i na nehmotných faktorech. Soft power tak pracuje se slovy jako „atraktivita“, „přesvědčování“, „ideje“ a mnoha dalšími, které vyjadřují nenásilné ovlivňování jiných účastníků mezinárodního systému bez přímého donucování vojenskými nebo hospodářskými instrumenty.

V tomto kontextu je zajímavé hodnotit soft power jako koncept konkrétní školy mezinárodních vztahů. Měkkou moc nelze zcela jednoznačně zařadit do jediné teorie – koncept se sice vymezuje vůči realistickému pojetí moci a jeho autor je považován za liberála, ale zároveň se má obecně za to, že ani pouze měkká moc také nestačí na řešení zásadních celosvětových problémů, a proto Nye přišel i s dalším konceptem tzv. smart power, která má být efektivním mixem obou složek moci (jak měkké, tak i tvrdé). Navíc při studiu publikací klasických realistů, jako jsou např. Morgenthau či Carr, lze vyvodit, že i oni připouštěli „měkké“ faktory moci ve značné shodě s Nyeovým pojetím.

Ačkoli stále převládá analýza soft power u jednotlivých států, neznamená to, že se nedá pozorovat i u jiných aktérů, jako jsou mezivládní, nadnárodní či jiné mezinárodní organizace nebo různé skupiny či společnosti. Evropská unie je souborem států, ale sama se snaží vystupovat jako jednotlivý aktér a její právní subjektivita jí to umožňuje.

Unie disponuje poměrně silnou sestavou zdrojů měkké moci. Evropská kultura se zakládá na dlouhodobé tradici a je směsicí spousty vlivů, které ji v průběhu historie spoluvytvářely. Má samozřejmě vliv na to, co se EU snaží prosazovat ve světě, ať už je to například ochrana lidských práv a svobod nebo posilování demokracie. Dalším zdrojem je schopnost institucionálně ovlivňovat státy zakládáním norem chování, které jsou často všeobecně dodržovány. A konečně relativně dlouhodobý mír,

o kterém se v souvislosti se soft power Unie nehovoří často, je rozhodně ukazatelem úspěchu integrace, který nutně přispívá k pozitivním zahraničním pohledům na evropský sjednocovací proces.

Co se aktivní politiky týče, Evropská unie je bezesporu globálním hráčem. Naznačuje to její význam ve světě, kdy hned čtyři její členské země patří mezi sedm nejvyspělejších států světa. Unie je největším dárcem rozvojové pomoci, stále jedním z nejvýznamnějších ekonomických center a také výrazně bojuje za ochranu životního prostředí nebo lidských práv. Toto vše poukazuje na skutečnost, že Evropská unie je na mezinárodním poli viditelná a že to rozhodně není jen díky klasickým „tvrdým“ nástrojům moci.

Navíc EU disponuje možností přijímat další členy, což jí dává možnost ovlivňování jiných států poměrně nenucenou formou. Rozšiřování nebo Evropská politika sousedství totiž pozitivně působí především na okolní státy, které se tak dobrovolně snaží Unii přizpůsobit.

Problém se často objevuje v komunikaci a prezentaci Unie navenek. Vzhledem k tomu, že je Evropská unie velkým společenstvím hojného počtu zemí, které mají své vlastní priority, je možnost mluvit „jedním hlasem“ významně omezená. Jednotnost navenek je však jedním z předpokladů silné globální pozice. EU tak před sebou má výzvu tento nedostatek alespoň korigovat. Ačkoli se zde snahy o koordinaci zahraničních politik členských států objevují již počátkem 50. let 20. století, je tento úkol, vzhledem k tomu, že dochází k tření různých pohledů na věc, navýsost obtížný. Nicméně EU si toto uvědomuje a již Lisabonská smlouva zavedla změny, od kterých si Evropa slibuje první krok k řešení.

Unie tedy kromě silných zdrojů disponuje širokým spektrem zajímavých nástrojů, kterými může šířit své ideje a stávat se tak silnější z pohledu ostatních. Má poměrně velkou soft power, která však bývá rozměňována nedostatečnou jednotou nejen v otázkách prezentace navenek, ale také v řadě klíčových zahraničně-politických témat. Fakt, že zahraniční politika musí být určitým kompromisem mezi představami členských států, nedává příliš naděje, že by se v budoucnu tato situace radikálně změnila. Co je ale považováno za slabost, může být za určitých okolností

prezentováno jako síla – Evropská unie je zcela unikátním souborem rozdílných států, které jsou příčinou rozmanitosti ve všech slova smyslech a které spolu navzdory tomu „žijí“ v míru a sdílejí široké spektrum hodnot a ideálů.

Měkká moc není stavovou veličinou. Je vidět, že i soft power mocných hráčů kolísá se situací ve světě. Před 11. zářím 2001 psal Brzezinski o nezměrné moci USA jako první globální supervelmoci, během první poloviny první dekády tohoto století se situace otočila a autoři, mezi jinými McCormick nebo Rifkin, sebejistě argumentovali ve prospěch EU, která podle nich převzala otěže a stala se atraktivnější než samotné Spojené státy. Stav se pravděpodobně otáčí v tuto chvíli znovu, když – zatímco USA se pomalu dostávají z ekonomické krize – EU naopak zabředává do hlubších problémů, které již nejsou jen ryze ekonomické povahy. A to vše během necelých deseti let. Proto by bylo předčasné odepisovat EU a její význam ve světě z důvodu jejích současných potíží. Avšak pokud nenajde v nejbližší době cestu z krize ven a způsob, jak obnovit svou kredibilitu, její pověst utrpí zásadní šrám.

Atraktivita modelu EU, význam evropských idejí a další věci spojené s přitažlivostí evropské integrace jsou věci těžko zpochybnitelné, a to i v dobách, kdy EU zažívá nepříznivé časy. Ačkoli má současná krize rozhodně negativní dopad na měkkou moc, lze předpokládat, že z dlouhodobého hlediska, zejména pokud se podaří nejpálčivější problémy postupně zmírnit, by neměla obraz EU ve světě výrazněji poškodit.

Dá se tedy říci, že Evropská unie jako jeden celek může konkurovat ohledně měkké moci jednotlivým státům z hlediska významu ve světě. Nedá se samozřejmě srovnávat například z pohledu celistvosti politiky, kde to mají jednotlivé státy jednodušší. Vzhledem k tomu, že se soft power na rozdíl od hard power dá kvantifikovat značně složitě nebo spíše vůbec, se navíc samozřejmě nedá srovnat měkká moc mezi jednotlivými aktéry v číslech. Rozhodně se ale dá konstatovat, že s měkkou mocí například Spojených států, o kterých se v této souvislosti stále hovoří nejčastěji, se minimálně na základě váhy a viditelnosti ve světové politice srovnávat může. EU totiž zcela jednoznačně patří k nejdůležitějším účastníkům současných mezinárodních vztahů.

Je velmi pravděpodobné, že EU svou za desítky let vydobytou pozici jen tak neztratí. Pořád se může pochlubit mnoha úspěchy a výsledky a poměrně aktivní rolí na globálním poli v širokém spektru témat. I přes potíže, se kterými se potýká na přelomu první a druhé dekády 21. století, oplývá silnou soft power a má vliv na další aktéry mezinárodního systému. Jakým způsobem se ale bude soft power Evropské unie vyvíjet v budoucnu záleží do nejvyšší míry na tom, jak se podaří vyřešit nejpalčivější problémy, se kterými bojuje v současné době.

POUŽITÉ ZDROJE

Tištěné publikace

BÁRTA, V., PÁTIK, L. a POSTLER, M.: *Retail marketing*. Praha: Management Press. 2009

BRZEZINSKI, Z.: *Velká šachovnice: K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Praha: Mladá fronta. 1999

CARR, E. H.: *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Studies*. London: Palgrave MacMillan. 2001

DAWSON, CH.: *Zrození Evropy*. Praha: Vyšehrad. 1994.

DRULÁK, P.: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál. 2010.

FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2009

HUNTINGTON, S. P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster UK. 1996

JELÍNEK, P.: *Rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2003

KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E.: *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. Praha: C. H. Beck. 2006

LEHMANNOVÁ, Z. a kol.: *Paradigma kultur*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2010

MACHIAVELLI, N.: *Vladař*. Praha: XYZ. 2007

MCCORMICK, J.: *The European Superpower*. New York: Palgrave Macmillan. 2007

MORAVCSIK, A.: *The Choice for Europe*. New York: Cornell University Press. 1998

MORGENTHAU, H. J.: *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill/Irwin. 2006

NYE, J. S., Jr.: *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books. 1990

NYE, J. S., Jr.: *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs. 2004

LEONARD, M., ALAKESON, V.: *Going Public. Diplomacy for the Information Society*. London: Foreign Policy Centre. 2000

PETERKOVÁ, J.: *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2008

RIFKIN, J.: *Evropský sen: Jak evropská vize budoucnosti potichu zastiňuje Americký sen*. Praha: ELK. 2005

SALMAN, H.: *Evropa v novém světle: evropská kultura jako střed mezi Východem a Západem*. Praha: Eós. 1994

SWANN, D.: *European Economic Integration*. Cheltenham: Edward Elgar. 1996

TOMALOVÁ, E.: *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 2008

ZAKARIA, F.: *Postamerický svět*. Praha: Academia. 2010

Online publikace

BENEŠ, V.: *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 11/ 2005. Dostupné z: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2005/vbenes2005norms.pdf>

BUSCH, K., HIRSCH, D.: *Europe at the Crossroads. Ways Out of the Crisis* [online]. Friedrich Ebert Stiftung. 5/2011. Dostupné z: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/08066.pdf>

CROSS, M. K. D.: *Europe as a Smart Power: The Impact of the European External Action Service* [online]. 2001. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900094

DE GOUVEIA, P. F., PLUMRIDGE, H.: *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy* [online]. The Foreign Policy Centre. 11/2005. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/657.pdf>

DE GOUVEIA, P. F., PLUMRIDGE, H.: *European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy* [online]. The Foreign Policy Centre. 11/2005. Dostupné z: <http://fpc.org.uk/fsblob/657.pdf>

FRISCH, D.: *The European Union's development policy. A personal view of 50 years of international cooperation* [online]. European Centre for Development Policy Management. 2008. Dostupné z: [http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/E745463054C3EC41C12574D00048D329/\\$FILE/PMR15eng%20Final%20new%20version%20nov%2008.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/E745463054C3EC41C12574D00048D329/$FILE/PMR15eng%20Final%20new%20version%20nov%2008.pdf)

KURLANTZICK, J.: *The Decline of American Soft Power* [online]. Carnegie Endowment for International Peace. 2005, str. 419. Dostupné z: <http://www.carnegieendowment.org/files/Kurlantzick.pdf>

LA PORTE, T.: *The Power of the European Union in Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy*. [online]. Los Angeles: Figueroa Press (University of Southern California). 4/2011. Dostupné z: <http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectivesEUPower.pdf>

LYNCH, D.: *Communicating Europe to the world: what public diplomacy for the EU?* [online] European Policy Centre. 2005. Dostupné z: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/16968/ipublicationdocument_single_document/d3dab3a4-f702-40d2-a5d9-9995026d69fa/en/EPC_WP_21.pdf

MELISSEN, J.: *Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy* [online]. Netherlands Institute of International Relations. 2005 [cit. 12.2.2012]. Dostupné z: http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

OBERTHÜR, S., KELLY, C. R.: *EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges* [online]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03932720802280594>

WEY-SHEN Siow, M.: *China's Confucius Institutes: Crossing the River by Feeling the Stones* [online]. Asia Pacific Bulletin. East West Center. 6.1.2011. Dostupné z: http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/apb091_1.pdf

Odborné články

DOMBEY, D.: *Pushing the Boundaries* [online]. Financial Times. 2. září. 2005
Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f7908b70-1aad-11da-a117-00000e2511c8.html#axzz1vd38Jhcq>

FERGUSON, N.: *Think Again Power* [online]. Foreign Policy. 1.1.2003.
Dostupné z: http://www.foreignpolicy.com/articles/2003/01/01/think_again_power?page=0,5

GOLDENBERG, I.: *It's Time to Stop Talking about Soft Power* [online]. The American Prospect. 29.5.2008. Dostupné z: <http://prospect.org/article/its-time-stop-talking-about-soft-power>

GUANQUN, W. (ed.): *Number of Foreign Students in China Rise in 2010* [online]. English.news.cn. 4.3.2011.
Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english2010/culture/2011-03/04/c_13760778.htm,

CHAFFIN, J.: *Libyans determined to direct own reconstruction*. Financial Times [online]. 7.9.2011. Dostupné z: <http://blogs.ft.com/brusselsblog/2011/09/libyans-determined-to-direct-own-reconstruction/#axzz1vd6vsuVP>

KATWALA, S.: *We will all lose out if therejectionists derail Turkey's bid for EU membership* [online]. Financial Times. 7.9.2005. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/98f2dedc-1f3b-11da-94d5-00000e2511c8.html#axzz1vd38Jhcq>

LANDABURU, E.: *Hard Facts about Europe's Soft Power* [online]. Europe's World. 2006. Dostupné z: http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/ArticleView/ArticleID/21147/HardfactsaboutEuropessoftpower.aspx

McGIFFERT, C. (ed.): *Chinese Soft Power and Its Implication for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World* [online]. Center for Strategic & International Studies. 2009. Dostupné z: http://csis.org/files/media/csis/pubs/090403_mcgiffert_chinesesoftware_web.pdf

Nekontrolovaný rozpad eurozóny by ohrozil mír v Evropě, tvrdí bankéř. iHned.cz. [online] 30.4.2012. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-55656490-nekontrolovany-rozpad-eurozony-by-ohrozil-mir-v-evrope-tvrdi-banker>

NYE, J. S., Jr.: *Smart Power* [online]. Huffington Post. 29.11.2007.
Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html

NYE, J. S., Jr.: *Soft Power and Higher Education* [online]. 2005, str. 12-13.

Dostupné z: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/FFP0502S.pdf>

PAN, E.: *China's Soft Power Initiative* [online]. Council on Foreign Relations. 18.5.2006.

Dostupné z: <http://www.cfr.org/china/chinas-soft-power-initiative/p10715#p9>

Pražská deklarace Východního partnerství [online]. 7.5.2009. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/09/78&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>

RACHMAN, G.: *Kissinger never wanted to dial Europe* [online]. Financial Times. 22. 7. 2009. Dostupné z: <http://blogs.ft.com/the-world/2009/07/kissinger-never-wanted-to-dial-europe/#axzz1vd6vsuVP>

SCHNEIDER, J.: *Evropská sousedská politika: šaty jednoho střihu*. Mezinárodní politika 4/2007, str. 15

STEINHAUSER, P.: *Poll: More disapprove of Bush than any other president* [online]. CNN. 1.5.2008. Dostupné z: http://articles.cnn.com/2008-05-01/politics/bush.poll_1_disapproval-rating-new-poll-polling-director?_s=PM:POLITICS

Taking the Partnership Further [online]. Euobserver. 29. září 2011. Dostupné z: <http://euobserver.com/7/113768>

THIM, M.: *Geneze a perspektiva Evropské politiky sousedství*. Mezinárodní politika. 2007, č. 4

TRAUB, J.: *Is (His) Biography (Our) Destiny?* [online]. New York Times. 4.11.2007. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2007/11/04/magazine/04obama-t.html?_r=2&pagewanted=1&hp&oref=slogin

Dokumenty a smlouvy

Bílá kniha o evropské komunikační politice [online]. 2006. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0035cs01.pdf

Commission of the European Communities. COM(2003) 104 final. Communication from the Commission to the European Parliament: *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. Brusel. 11.3.2003. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf

Commission of the European Communities. COM(2004) 373 final. Communication from the Commission: *European Neighbourhood Policy: Strategy Paper*. Brusel. 12.5.2004. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf

Jednotný evropský akt

Smlouva o EU (původní verze), hlava XVII

Smlouva o Evropské unii (lisabonské znění)

Smlouva o Evropské unii (maastrichtské znění)

Východní partnerství posílí vazby EU s postsovětskými sousedy [online]. Euractiv.cz. 11.5.2009 [cit. 5.5.2012].. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/vychodni-partnerstvi-posili-vazby-eu-s-postsovetskymi-sousedy-005979>

Ostatní internetové zdroje

ASEAN – About ASEAN [cit. 16.6.2012]. Dostupné z: http://www.aseansec.org/about_ASEAN.html

CIA World Factbook [online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>,

EU Insight [online]. Číslo 42. 7/2010. Dostupné z: <http://www.eurunion.org/eu/images/stories/euinsightpubdipl-7-10.pdf>

EU is increasingly perceived worldwide as a global player [online]. Bertelsmann Stiftung. 12.12.2007. Dostupné z: http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xchg/bst_engl/hs.xsl/nachrichten_84386.htm

Eunic – About Us. Dostupné z: <http://www.eunic-online.eu/node/153>

Eunic – Members. Dostupné z: <http://www.eunic-online.eu/eunic-members>

European Commission: *Working together. The European Neighbourhood Policy* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp-leaflet_en.pdf

European Union reaches 500 Million through Combination of Accessions, Migration and Natural Growth [online]. Vienna Institute of Demography. Dostupné z: http://www.oeaw.ac.at/vid/datasheet/EU_reaches_500_Mill.shtml

Euroskop.cz – Sekce rozvojová politika. Dostupné z:
<http://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>

Euroskop.cz – Sekce životní prostředí. Dostupné z:
<http://www.euroskop.cz/8926/sekce/zivotni-prostredi/>

International Monetary Fund: World Economic Outlook Database [online]. 9/2011.
Dostupné z:
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001%2C998&s=NGDP_RPCH%2CNGDPD%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CPPPSH&grp=1&a=1&pr.x=69&pr.y=7

Ministertvo zahraničních věcí ČR: *Veřejná diplomacie 2011* [online]. 2011.
Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/815619/verejna_diplomacie_2011.pdf

Number of International Students in China Exceeds 190000 in 2007 [online].
People's Daily Online. 14.3.2008. Dostupné z:
<http://english.people.com.cn/90001/6373700.html>

Opinion Corner 3. *Global Eyes: How the World Views the EU* [online]. Mostra.
Dostupné z: <http://www.opinioncorner.eu/3/#/en/13/>

The crisis in African agriculture: A more effective role for EC aid? [online].
Practical Action. Dostupné z: http://practicalaction.org/agriculture_aid